

บทที่ ๒

ประวัติและอุดมการณ์ของครูบาศรีวิชัย

การศึกษาเรื่องประวัติและอุดมการณ์ของครูบาศรีวิชัย ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาข้อมูลภาคเอกสารจากหนังสือ ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งได้กำหนดขอบเขตเนื้อหาที่ค้นคว้าและรวบรวมตามหัวข้อดังนี้

๑. บริบททางสังคมสมัยครูบาศรีวิชัย
๒. ครูบาศรีวิชัยกับจารีตประเพณีล้านนา
๓. ชีวิตประวัติของครูบาศรีวิชัย
๔. อุดมการณ์และการสร้างความศรัทธาของครูบาศรีวิชัย

๒.๑ บริบททางสังคมสมัยครูบาศรีวิชัย

สภาพสังคมในอาณาจักรล้านนา มีความเจริญรุ่งเรืองมาช้านานเช่นเดียวกับ อาณาจักรทวารวดี สุโขทัยและอยุธยา โดยมีเมืองเชียงใหม่เป็นศูนย์กลางของอาณาจักร การเกิดขึ้นและดำรงอยู่ของอาณาจักรล้านนาแห่งนี้ มีหลักฐานที่เป็น โบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัฒนธรรม จารีตประเพณีทั้งส่วนที่เป็นลายลักษณ์อักษรและไม่เป็นลายลักษณ์อักษร ที่ยังคงหลงเหลือและบ่งบอกถึงการก่อตั้งอาณาจักร จากการศึกษาประวัติศาสตร์ ตำนานและพงศาวดาร ฯลฯ มีทั้งบันทึกและมุขปาฐะ ที่บ่งบอกความเป็นอัตลักษณ์ของล้านนาที่ความเจริญรุ่งเรืองมาแต่บรรพกาล

อาณาจักรล้านนาที่มีอาณาเขตกว้างขวางมีลักษณะทางภูมิศาสตร์ ทั้งที่ราบลุ่มแม่น้ำและภูเขา สภาพดินแดนส่วนใหญ่มีเขตติดต่อกับประเทศพม่าโดยมีเทือกเขาถนนธงชัยเป็นพรมแดนด้านทิศเหนือติดต่อกับเขตของประเทศจีน ด้วยลักษณะทางภูมิศาสตร์ทำให้อาณาจักรล้านนามีการติดต่อกับชนชาติที่หลากหลายทางวัฒนธรรมและการเป็นอยู่ในยุค “เก็บผักใส่ซ้า เก็บข้าใส่เมือง” อีกหลากหลายชาติพันธุ์ เช่น ลัวะ ไทลื้อ ไทเขิน ฯลฯ ที่หลั่งไหลมาอยู่อาศัยในดินแดนล้านนาในยุคแห่งการฟื้นฟูโดยพระเจ้ากาวิละในราว พ.ศ.๒๓๒๕ สังคมล้านนาในอดีตจึงประกอบไปด้วยความหลากหลายทางชาติพันธุ์ จึงก่อให้เกิดขนบธรรมเนียมประเพณีปฏิบัติที่มีความหลากหลายแต่ก็สามารถผสมผสานกันก่อเกิดวัฒนธรรมความเป็นอยู่ที่มีลักษณะพิเศษ เป็นอัตลักษณ์ที่ถูกสั่งสมสืบทอดต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน

๒.๑.๑ การเมืองการปกครอง

ในยุคสมัยของครุบาอภิชัยชาวปี ซึ่งตรงกับปี พ.ศ.๒๔๓๒-๒๔๖๐ อยู่ในช่วงของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ซึ่งตรงกับรัชสมัยการปกครองล้านนาของเจ้าหลวงเชียงใหม่ ๓ องค์ คือ

พระเจ้าอินทวิชยานนท์ (พ.ศ.๒๔๑๖-๒๔๔๐) หรือเจ้าอินทรวชิยานนท์ เจ้าหลวงเชียงใหม่ลำดับที่ ๗ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสนับสนุนให้ท่านเป็นเจ้าหลวงเชียงใหม่ โดยมีเงื่อนไขว่าต้องรับอำนาจและปฏิบัติตามนโยบายของรัฐสยาม รัฐบาลกลางได้ดำเนินนโยบายรวมหัวเมืองประเทศราชล้านนาเข้าเป็นส่วนหนึ่งของไทยและส่งข้าหลวงขึ้นมาประจำการที่เมืองเชียงใหม่เป็นครั้งแรกใน พ.ศ.๒๔๑๗ และปฏิรูปการปกครองมณฑลภาคพายัพในเวลาต่อมา (พ.ศ.๒๔๒๗-๒๔๗๖) มีหลักฐานที่ปรากฏถึงการสนองนโยบายของพระเจ้าอินทวิชยานนท์ เช่น การยอมรับการทำสัญญาเชียงใหม่ระหว่างสยามและอังกฤษทั้งสองครั้ง การยอมรับการทำสัญญาที่ว่าด้วยเจ้าเมืองเชียงใหม่จะรักษาบ้านเมืองให้เรียบร้อย การยอมโอนทรัพยากรป่าไม้ของเจ้าหลวงให้เป็นของรัฐบาลสยาม และถวายพระธิดาเจ้าดารารัศมี (พ.ศ.๒๔๒๙) ให้เสด็จไปอยู่กรุงเทพฯ ต่อมาได้รับพระอิสริยยศเป็น พระราชชายา ผลของการปฏิรูปการปกครองของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทำให้พระเจ้าอินทวิชยานนท์เป็นเจ้าเมืองประเทศราชองค์สุดท้าย เพราะหลังจากพระเจ้าอินทวิชยานนท์ถึงพิราลัย รัฐบาลกลางได้ผนวกเชียงใหม่เป็นส่วนหนึ่งของไทย โดยยกเลิกฐานะเมืองประเทศราช และผนวกดินแดนเข้าเป็นส่วนหนึ่งของรัฐสยาม แต่ก็ยังคงมีเจ้าหลวงซึ่งเจ้าหลวงองค์ต่อมามีฐานะเป็นประมุขของบ้านเมืองไม่มีอำนาจการปกครอง^๑

เจ้าอินทวโรรสสุริยวงศ์ (พ.ศ.๒๔๔๔-๒๔๕๒) เจ้าหลวงเชียงใหม่ลำดับที่ ๘ ในสมัยนี้ท่านไม่มีฐานะเป็นเจ้าประเทศราช และไม่มีอำนาจในการปกครองบ้านเมือง อำนาจการปกครองเป็นของรัฐบาล เจ้าหลวงอินทวโรรสฯ มีหน้าที่สนับสนุนนโยบายต่างๆ ของรัฐ^๒

พลตรีเจ้าแก้วนวรัฐ (พ.ศ.๒๔๕๔-๒๔๘๒) เจ้าหลวงเชียงใหม่ลำดับที่ ๙ องค์สุดท้ายได้รับยศทางทหารเป็นพลตรีเจ้าแก้วนวรัฐใน พ.ศ.๒๔๖๒ เป็นเจ้าหลวงที่ไม่มีอำนาจในการปกครองบ้านเมือง ราชการทั้งปวงขึ้นกับข้าราชการจากส่วนกลางโดยได้รับเกียรติเป็นประมุขของเมืองเชียงใหม่ เจ้าแก้วนวรัฐได้สนับสนุนนโยบายของรัฐบาลกลางเป็นอย่างดี ด้วยความดีความชอบจึงได้รับยศทหารเป็นพลตรี และได้รับพระราชทานนามสกุลว่า “ณ เชียงใหม่”(พ.ศ.๒๔๕๖) หลังจากเจ้าแก้วนวรัฐได้ถึงแก่อสัญกรรม พ.ศ.๒๔๘๒ ในฐานะเจ้าหลวงเชียงใหม่องค์สุดท้าย หลังจากนั้น

^๑ สรัสวดี อ๋องสกุล, *กษัตริย์ล้านนาเชียงใหม่*, (เชียงใหม่ : ศูนย์ล้านนาศึกษาคณະมนุสยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๓), หน้า ๑๑๖-๑๑๘.

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๒๑.

ไม่ได้มีการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งผู้ใดให้ดำรงตำแหน่งเจ้าหลวงเชียงใหม่ จึงเป็นการสิ้นสุดการปกครองลงไปโดยปริยาย^๓

สภาพสังคมในช่วงดังกล่าวเกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมหลายด้านที่เกิดจากการเข้ามา มีบทบาทของรัฐบาลสยามเพื่อการรวมหัวเมืองประเทศราชล้านนาเข้าสู่ส่วนกลาง นำมาสู่การจัดการปกครองแบบมณฑลเทศาภิบาล ทำให้สภาพสังคมล้านนาในหลาย ๆ ด้าน ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาหลายร้อยปีได้ล่มสลายลง^๔ อาทิ ด้านจารีตประเพณี ด้านการปกครอง ด้านศาสนจักร ฯลฯ หลังจากสยามเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตยใน พ.ศ.๒๔๗๕ สิ่งหนึ่งที่คณะราษฎรให้ความสำคัญคือการรวมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของรัฐบาล เมืองเชียงใหม่ที่เป็นศูนย์กลางของล้านนาซึ่งถูกผนวกเข้าเป็นส่วนหนึ่งของสยามตั้งแต่รัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ยังมีความหวาดระแวงล้านนาหรือชื่อใหม่ทางการปกครองว่า มณฑลภาคพายัพในขณะนั้นอาจแยกตัวเป็นอิสระ สืบเนื่องจากอดีตล้านนาเคยเป็นดินแดนที่ปกครองตนเองอย่างอิสระและมีประวัติศาสตร์ความเป็นมาของตนเองยาวนาน ในช่วงที่ล้านนาถูกผนวกเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของรัฐบาลนี้ เป็นช่วงเวลาสำคัญในกระบวนการเปลี่ยนผ่านจากความสัมพันธ์แบบรัฐจารีตเดิมมาสู่รัฐสมัยใหม่^๕ จึงทำให้รัฐบาลกลาง เข้ามาแทรกแซงการปกครองลดทอนอำนาจของเจ้าหลวงเชียงใหม่ มีการส่งข้าราชการขึ้นมาปกครองจนเจ้าหลวงเชียงใหม่ อยู่ในฐานะประมุขของเมืองเท่านั้น และตำแหน่งเจ้าหลวงที่สืบทอดกันมาได้ยุติลงโดยปริยายเมื่อเจ้าหลวงองค์สุดท้ายคือ พลตรีแก้วเจ้านวรัฐได้ถึงแก่อสัญกรรมลง

๒.๑.๒ เศรษฐกิจ

เศรษฐกิจล้านนาในยุคช่วงของครุบาอภิชัยชาวปี เป็นสภาพเศรษฐกิจแบบการผลิตเพื่อการยังชีพ ผลิตเพื่อกินในครัวเรือนเสียก่อน เหลือจากนั้นจึงนำมาแลกเปลี่ยนกับผลผลิตที่ตนขาดแคลน^๖ นอกจากนั้นยังมีการติดต่อค้าขายกับจีนยูนนานและมะละแหม่งเมืองท่าของพม่า โดยมีพ่อค้าส่วนใหญ่เป็นจีนฮ่อ ไทใหญ่ และพม่า มีการแลกเปลี่ยนสินค้าต่างถิ่นเกิดขึ้น หลักฐานที่บ่งชี้ถึงความสัมพันธ์ในการค้าแถบนี้คือ เหรียญเงินรูปีที่อังกฤษนำมาใช้ในพม่าชาวล้านนานิยมเรียกว่า

^๓ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๒๕-๑๒๙.

^๔ สวัสดิ์ อ่องสกุล, **ประวัติศาสตร์ล้านนา**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, ๒๕๕๘), หน้า ๔๐๙.

^๕ เนื่ออ่อน ขวัญทองเขียว, “รัฐสยามกับล้านนา”, **วารสารศรีนครินทรวิโรฒวิจัยและพัฒนา**, ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๑๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๕๓) : ๖๓-๖๔.

^๖ สวัสดิ์ อ่องสกุล, **ประวัติศาสตร์ล้านนา**, หน้า ๔๑๕.

เงินแถบ^๗ การนำสินค้าจากยูนนาน จากมะละแหม่งมาขาย แล้วมีการนำสินค้าจากล้านนาไปขาย ยูนนาน เมืองเชียงใหม่เป็นศูนย์กลางของล้านนาที่มีการเกษตรกรรมเป็นหลัก มีอาชีพหัตถกรรมเป็น อาชีพเสริม และเชียงใหม่ยังเป็นศูนย์กลางแห่งการแลกเปลี่ยนผลผลิตทางเกษตรกรรมและ หัตถกรรม^๘ มีการใช้ล้อและม้าเป็นพาหนะในการขนส่งสินค้าที่เรียกว่า “พ่อค้าวัวต่าง” เส้นทาง การค้าดั้งเดิมของกลุ่มพ่อค้าวัวต่าง เป็นเส้นทางที่เดินทางจากจุดศูนย์กลางเชียงใหม่ลงไปเมืองมะ- แหม่งและเมืองต่างๆ ของล้านนาเมื่อพ่อค้าวัวต่างผ่านไปชุมชนใดก็จะมีก็แลกเปลี่ยนสินค้าสินค้า ต่างๆ เกิดขึ้นและเมื่อจะกลับหมู่บ้านของตนก็จะนำสินค้าที่ขาดแคลนกลับไปขายในหมู่บ้านของตน อาทิ เสื้อผ้า ด้าย น้ำมันก๊าด ไม่ขีดไฟ ฯลฯ การค้าระหว่างล้านนากับพม่ามีการขยายตัวมากขึ้น^๙ ทำให้เมืองบนเส้นทางการค้าดังกล่าวมีความเจริญ เช่น เมืองตืน ซึ่งอยู่ในใจกลางอำเภอฮอด บริเวณดังกล่าว ได้เป็นเส้นทางของการเคลื่อนไหวในยุคของครูบาอภิชัยขาวปีในการเผยแผ่ พระพุทธศาสนา ฯลฯ

ลักษณะของการค้าขายในยุคนี้ จะปรากฏถึงพ่อค้า ๒ กลุ่มคือ พ่อค้าวัวต่างหรือพ่อ- ค้าเร่ กับ พ่อค้าในเมือง ซึ่งพ่อค้าวัวต่างนี้มักจะเป็นพ่อค้าในชนบทไม่ค่อยเข้ามาประกอบการ- การค้าขายทำอาชีพในเมือง ต่างกับพ่อค้าในเมืองจะเป็นกลุ่มของ กลุ่มพ่อค้าพม่า จีน ไทใหญ่ และ- กลุ่มเจ้านายฝ่ายเหนือ ใน พ.ศ.๒๔๔๐ การค้าขายระหว่างล้านนากับพม่าเริ่มมีปัญหาเกิดขึ้น จาก การเข้าแทรกแซงเรื่องการค้าไม้ในล้านนาระหว่างเจ้านายฝ่ายเหนือกับอังกฤษ อังกฤษขอให้มีการค้า- แบบเสรี ซึ่งทำให้รัฐบาลส่วนกลางจากกรุงเทพขึ้นมาจัดการผลประโยชน์ ที่สำคัญได้ส่งผลกระทบ- เส้นทางการค้าเดิม ระหว่างล้านนากับพม่า เปลี่ยนเป็นล้านนากับกรุงเทพแทน

อย่างไรก็ตาม ผลของการเปลี่ยนแปลงความสำคัญของเส้นทางการค้าดังกล่าว ทำให้ การค้าขายของพ่อค้าวัวต่างชาวล้านนาในภูมิภาคต่างๆ ได้ลดลงและหมดบทบาทลงไป- ขณะเดียวกันนับเป็นการเริ่มต้นบทบาทกลุ่มนายทุนกลุ่มใหม่ จากเดิมที่เป็นพ่อค้าไทใหญ่ เคย- ควบคุมการค้าในเมือง ถูกแทนที่ด้วยกลุ่มคนจีนที่อพยพมาค้าขายและปักหลักในล้านนาในยุคนี้มาก

^๗ พระนคร ปณณวชิโร (ปรัญฤทธิ์), **วิถีล้านนาใต้ฟ้าเมียวดี**, (เชียงใหม่ : ตรีโอ แอดเวอร์ไทซิ่ง แอนด์- มีเดีย จำกัด, ๒๕๕๙), หน้า ๑๕.

^๘ อุดม รุ่งเรืองศรี, **วรรณกรรมล้านนา**, (กรุงเทพมหานคร : โครงการตำรามหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๒๘) , หน้า ๗.

^๙ ชูสิทธิ์ ชูชาติ, **พ่อค้าวัวต่าง : ผู้บุกเบิกการค้าขายในหมู่บ้านภาคเหนือของประเทศไทย (พ.ศ. ๒๓๙๘-๒๕๐๓)**, รายงานการวิจัยกรมการฝึกหัดครู ๒๕๒๕, หน้า ๕๓.

ขึ้น โดยเฉพาะเมื่อมีการสร้างทางรถไฟ จากกรุงเทพฯถึงเชียงใหม่เมื่อ พ.ศ.๒๔๖๔^{๑๐} นับเป็นการเปิดเส้นทางการค้าระหว่างล้านนากับกรุงเทพฯอย่างเป็นทางการ

๒.๑.๓ สังคมและวัฒนธรรม

(ก) ความเชื่อ

ผลการศึกษาสภาพสังคมทางด้านการเชื่อในช่วงประมาณพุทธศตวรรษที่ ๒๔ พบว่า ในดินแดนแถบล้านนานี้ ปรากฏความเชื่อดั้งเดิมของผู้คนในดินแดนนี้ว่ามีความหลากหลาย มีความเชื่อที่มีความแตกต่างกัน อาจเป็นเพราะดินแดนล้านนานี้มีชาติพันธุ์ที่หลากหลายอาศัยอยู่ ความหลากหลายทางด้านเชื้อชาติทำให้มีเอกลักษณ์เฉพาะกลุ่มนำมาสู่ความเชื่อและจารีตที่แตกต่างกันไป ภายใต้ความเชื่อแบบผสมผสานที่รับอิทธิพลจากศาสนาพุทธ ศาสนาพราหมณ์และการนับถือผี สะท้อนให้เห็นผ่านจากมรดกทางวัฒนธรรม อาทิ ศาสนสถาน โบราณสถาน โบราณวัตถุ และเอกสารโบราณ เช่น คัมภีร์ใบลาน พับสาและจารึกต่างๆ

ก่อนที่ชาวล้านนาจะนับถือพระพุทธศาสนา ได้มีความเชื่อเรื่องผีที่ฝังแน่นมานาน อิทธิพลความเชื่อแบบพุทธศาสนาไม่อาจแทนที่ความเชื่อเรื่องผีที่มาก่อนดั้งเดิมได้ ทำให้ความเชื่อในล้านนาเป็นแบบพุทธที่ปะปนไปด้วยผี มีการผสมผสาน การหยิบเอาสิ่งที่เป็นสาระประโยชน์มาใช้ในสังคม จนกลายเป็นรูปแบบของการดำรงชีวิตที่เรียกว่า “วิถีล้านนา” ซึ่งมีความเชื่อหลักใหญ่ๆ คือ ความเชื่อเรื่องผีและความเชื่อทางพุทธศาสนา^{๑๑} นอกจากนั้นผียังเป็นตัวแทนสื่อหรือวิญญาณที่มีอำนาจอยู่เหนือธรรมชาติ จึงมีการกราบไหว้บูชาวิงวอนขอสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เฉพาะอย่างยิ่งสังคมล้านนาเป็นสังคมแบบเกษตรกรรม การถือผีเป็นปัจจัยสำคัญของคนล้านนาเป็นที่ยึดมั่นทางความคิดเพื่อสร้างความสบายใจ เมื่อสังคมเมืองมีการขยายตัวมากขึ้นความเชื่อเรื่องผีก็มีความซับซ้อนมากขึ้น จึงมีการจำแนกประเภทและการปฏิบัติต่อผีในหลายรูปแบบ และผีในสังคมล้านนาดังกล่าวสามารถจำแนกออกได้เป็น ๒ ประเภทคือ ผีดีและผีร้าย จึงทำให้เกิดแบบแผนการปฏิบัติพิธีกรรมต่างๆ ขึ้นมาที่เกี่ยวข้องกับการนับถือผีแล้วกลายเป็นประเพณีสำคัญในท้องถิ่น^{๑๒}

ทั้งนั้น ภายใต้สังคมล้านนาในอดีตมีการทำเกษตรกรรมเป็นหลัก ความซับซ้อนทางสังคมจึงมีไม่มากนัก ความเชื่อเรื่องผีเป็นมิติหนึ่งทางสังคมมีหน้าที่ในการรักษากฎระเบียบเป็นระบบที่คุ้มครองพฤติกรรมคนในสังคม ตลอดจนถึงการสร้างค่านิยมการรักษาสาธารณสมบัติต่างๆ เช่น ป่า

^{๑๐} โสภา ชานะมูล, “ครูบาศรีวิชัย ต้นบุญแห่งล้านนา (๒๔๒๑-๒๔๘๑)W, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (คณะศิลปศาสตร์ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๔), หน้า ๕๗-๕๙.

^{๑๑} เจษฎา สุภาศรี, **หอยธรรมศิลป์**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร ภาควิชาศิลปสถาปัตยกรรม, ๒๕๕๖), หน้า ๑๑.

^{๑๒} วิถี พานิชพันธ์, **วิถีล้านนา**, (กรุงเทพมหานคร : โอเอนพริ้นติ้งเฮ้าส์, ๒๕๔๘), หน้า ๑๗.

ไม้ บ้าน วัด ฯลฯ อิทธิพลทางความเชื่อที่ผสมผสานระหว่างพุทธศาสนากับผี ยังช่วยให้เกิดวิธีคิดทางศีลธรรมที่เป็นกรอบทางสังคมให้คนเคารพในสิทธิซึ่งกันและกัน ดังนั้นจึงพอสรุปได้ว่าอิทธิพลความเชื่อในล้านนาขณะนี้ มีอิทธิพลจากอำนาจเหนือธรรมชาติส่งผลให้เกิดความเชื่อในเรื่องจิต วิญญาณหรือผีขึ้นมา การนับถือบรรพบุรุษ การบูชาสิ่งประจำเมืองและต่อมาการเข้ามามีบทบาทของพระพุทธศาสนากลายเป็นสิ่งที่ยึดถือหลักในสังคมล้านนา และในช่วงสังคมที่กำลังมีการเปลี่ยนแปลงความเชื่อดั้งเดิมบางอย่างอาจจะลดลงไป เพราะมีความเชื่ออื่นๆ เข้ามาทำหน้าที่แทน อาทิ ความเชื่อทางวิทยาศาสตร์ เป็นต้น^{๑๓}

(ข) ศาสนา

ศาสนา หนึ่งในที่พึ่งทางจิตใจของชาวล้านนาในยุคดังกล่าวนี้ เนื่องด้วยสังคมล้านนาเป็นสังคมที่เป็นพหุลักษณะ มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ เป็นศูนย์กลางการแลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างจีนยูนนานและมะละแหม่งพม่ามาก่อน กอปรด้วยอยู่ในยุคที่กำลังมีความเป็นเปลี่ยนทางสังคม ทำให้ล้านนามีการปรากฏของการมาตั้งที่อยู่ถาวรผู้คนและการเผยแผ่ศาสนาที่ติดตามมาด้วย เช่น ศาสนาคริสต์ ศาสนาอิสลาม ฯลฯ

พระพุทธศาสนามีมาก่อนการแต่งตั้งอาณาจักรล้านนา สมัยราชวงศ์มังราย ปรากฏหลักฐานการเข้าของพระพุทธศาสนาในสมัยของพญาเกือนา โดยการไปนิมนต์พระสุมนเถระมาจากเมืองสุโขทัยในปี พ.ศ. ๑๙๑๒ เมื่อพระสุมนเถระเดินทางมาถึงเมือง หริภุญชัย พระญาเกือนาจึงโปรดให้พำนักอยู่ที่วัดพระยืน และได้บรรพชาอุปสมบทกุลบุตรชาวเมืองหริภุญชัยจำนวนมาก^{๑๔} ในสมัยของพระญาสามฝั่งแกน พระมหาญาณคัมภีร์ได้ไปศึกษาพระพุทธศาสนาจากลังกา ในสมัยของพญาติโลกราชได้ทำการสังคายนาพระไตรปิฎกที่วัดมหาโพธารามในปี พ.ศ. ๒๐๒๐^{๑๕} หรือวัดเจ็ดยอดในปัจจุบัน ซึ่งการเข้ามาของพระพุทธศาสนาในสมัยของราชวงศ์มังรายสะท้อนให้เห็นถึงความมั่นคงในพระพุทธศาสนาและการเป็นศาสนูปถัมภ์ของกษัตริย์ล้านนาในช่วงเวลานั้น และสอดคล้องกับแนวคิดธรรมราชาคือแนวคิดที่เน้นความเป็นกษัตริย์ผู้ทรงธรรมตามคติของพระพุทธศาสนา จึงปรากฏหลักฐานการถวายที่ดินและคุ้ม เพื่อสร้างวัดและการกัลปนาผู้คนให้เป็นข้าวัด ซึ่งธรรมเนียมปฏิบัติแบบนี้มีสืบต่อมาถึงยุคราชวงศ์เจ้าเจ็ดตน

^{๑๓} มาลา คำจันทร์, *ผีในล้านนา วิญญาณ ความเชื่อ พิธีกรรมที่แนบแน่นกับวิถีชีวิตของคนล้านนา*, (กรุงเทพมหานคร : ปุ๊คเวิร์ม, ๒๕๕๑), หน้า ๑๘.

^{๑๔} คณะอนุกรรมการตรวจสอบและชำระตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่, *ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ ฉบับสมโภชเชียงใหม่ ๗๐๐ ปี*, (เชียงใหม่ : โรงพิมพ์เมือง, ๒๕๓๘), หน้า ๒๙๕ - ๒๙๖.

^{๑๕} คณะอาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, *งานวิจัยและวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนา*, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๕๘.

ต่อมายุคสมัยพระเจ้ากาวิโลรสสุริยวงศ์ราชวงศ์เจ็ดตน ศาสนาคริสต์ได้เข้ามามีบทบาทสำคัญเผยแผ่ศาสนาในปลายรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวแห่งราชวงศ์จักรีกรุงรัตนโกสินทร์ โดยมี ดร.ดาเนียล แม็กกิลวารีซึ่งเป็นมิชชันนารีคนแรกที่เดินทางเข้ามาสู่เชียงใหม่ ศาสนาคริสต์ไม่เพียงแต่เข้ามาเผยแผ่หลักธรรมของศาสนาเท่านั้น แต่ยังช่วยวางรากฐานของการศึกษาและการแพทย์ให้แก่เมืองเชียงใหม่ อิทธิพลของศาสนาคริสต์ทำให้บุคคลที่เคร่งในพระพุทธศาสนา เช่น ผู้ที่เคยบวชเรียนมาก่อน หันมานับถือคริสต์ศาสนาจำนวนมาก^{๑๖} และมีการสร้างโบสถ์คริสต์ สร้างโรงพยาบาล สร้างโรงเรียนสอนศาสนา อาทิ โรงเรียนปรินส์รอยแยลส์ โรงเรียนดาราวิทยาลัย และโรงเรียนมงฟอร์ตวิทยาลัย ฯลฯ และการตั้งโรงพิมพ์อักษรล้านนาแห่งแรกในเชียงใหม่^{๑๗}

ต่อมาศาสนาอิสลาม ได้แผ่ขยายเข้ามาอยู่ในพื้นที่ของเชียงใหม่โดยชาวจีนมุสลิมเชื้อสายยูนนาน ในล้านนาเคยดั่งกล่าวได้ว่า ชาวล้านนามีสิทธิเสรีภาพในการนับถือศาสนาไม่มีการผูกขาด หรือการบังคับเข้ารีตศาสนาต่างๆ อย่างไรก็ตามชาวล้านนาส่วนใหญ่ซึ่งมีพื้นฐานความเชื่อและการนับถือพระพุทธศาสนาผสมกับความเชื่อตามจารีตดั้งเดิมทำให้พระพุทธศาสนามีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตฝังรากลึกอยู่ในจิตใจ ถึงแม้ศาสนาต่างๆ ที่เข้ามาเผยแผ่ในล้านนาจะมาร่วมกับการช่วยเหลือและส่งเสริมปัจจัยในการดำเนินชีวิตในด้านต่างๆ แต่ทว่าผู้คนส่วนใหญ่ยังคงนับถือพระพุทธศาสนามาจนถึงปัจจุบัน

(ค) วัฒนธรรม

วัฒนธรรมในล้านนายุคพุทธศตวรรษ ๒๔ ได้มีการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากปัจจัยหลายด้าน จากความหลากหลายทางวัฒนธรรมของนานากลุ่มชาติพันธุ์ที่ผสมผสานปะปนกันของล้านนาในอดีต จากยุคหนึ่งสู่ยุคหนึ่งเกิดพลวัตเสมอมา แต่ยุคสมัยที่สำคัญด้านวัฒนธรรมคือ พ.ศ. ๒๓๒๗ ในสมัยพระยากาวิละได้ร่วมกับพระยาจักรีและพระยาสุรสีห์ แม่ทัพสยามขับไล่พม่าที่ยึดเมืองต่างๆ ในล้านนาออกจนหมด พระยากาวิละจึงกวาดต้อนผู้คนเชื้อชาติที่ใช้ภาษาและตัวอักษรเดียวกันกับไท-ยวนเชียงใหม่ ได้แก่ผู้คนจากแคว้นสิบสองปันนา เมืองยอง เชียงรุ่ง เชียงตุง มาเป็นจำนวนมาก ซึ่งส่วนใหญ่เป็นชาติพันธุ์ไทลื้อ และไทเขินเขามาอาศัยในล้านนาเพื่อช่วยสร้างบ้านเมืองขึ้นใหม่ เชียงใหม่จึงกลับสู่ความเป็นศูนย์กลางความเจริญทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง ศาสนาและวัฒนธรรม

^{๑๖} สรัสวดี อ๋องสกุล, *กษัตริย์ล้านนาเชียงใหม่*, หน้า ๑๑๖.

^{๑๗} พระนคร ปณณวชิโร, *วิถีเทศน์ในล้านนา*, (เชียงใหม่ : ซีเอ็มมีเดีย, ๒๕๕๗), หน้า ๑๔๑.

ของล้านนา^{๑๘} จากการรวมตัวของความหลากหลายทางชาติพันธุ์ทำให้ล้านนามีขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมด้านภาษาและการดำเนินชีวิตที่มีความเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น^{๑๙}

ด้วยสภาพสังคมในพุทธศตวรรษที่ ๒๔ รัฐบาลสยามต้องการที่จะผนวกล้านนาเข้าเป็นหนึ่งเดียวกัน การสร้างสำนักรัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์(พ.ศ.๒๔๔๕-๒๔๕๘) และการจัดการปกครองแบบมณฑลเทศาภิบาล(พ.ศ.๒๔๔๒-๒๔๗๖) ได้เกิดการเข้ามาแทรกแซงด้านการบริหาร ด้านการศึกษา ด้านเศรษฐกิจ ฯลฯ ส่งผลทำให้วัฒนธรรมดั้งเดิมอันเป็นบ่อเกิดทำให้เกิดความสำนึกในท้องถิ่นได้ถูกกลืนหายไป การต้องการผสมกลมกลืนระหว่างคนเมืองและชาติพันธุ์ในล้านนาให้มีความสำนึกแห่งความเป็นไทย

การปฏิรูปการศึกษาและปฏิรูปคณะสงฆ์ ส่งผลทำให้การถ่ายทอดจารีตของท้องถิ่นที่ปฏิบัติสืบต่อกันมา ที่บ่งบอกถึงการเป็นอัตลักษณ์ทางล้านนา ไม่ว่าจะเป็นอักษรศาสตร์ ภาษาศาสตร์ ภูมิปัญญาและศิลปวัฒนธรรม^{๒๐} ค่อยๆ ลดความสำคัญลงและรับเอาวัฒนธรรมใหม่จากสยาม การเปลี่ยนแปลงความเจริญโดยรับเอาวัฒนธรรมของชาวไทยที่เจริญกว่ามาเป็นของตนเองแต่ล้านนา ซึ่งไม่ได้ต่อต้านในสิ่งใหม่แต่ก็ยังคงรักษาในวัฒนธรรมดั้งเดิมที่เป็นเอกลักษณ์ให้คงอยู่^{๒๑} อย่างไรก็ตามชาวล้านนายังมีความเชื่อในวัฒนธรรม จึงเกิดประเพณีต่างๆ มากมายเพราะประเพณีคือส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นเพื่อตอบสนองวิถีการดำเนินชีวิตของท้องถิ่น และในแต่ละประเพณีจะผนวกด้านศิลปะและศาสนาเข้าด้วย ซึ่งแสดงออกมาให้เห็นในลักษณะของพิธีกรรมที่เป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมโดยยึดถือและสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน^{๒๒}

๒.๒ ครูบาอภิชัยขาวปีกับจารีตสงฆ์ในล้านนา

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ป พ.ศ.๒๕๔๒ ได้ให้ความหมายของ “จารีต” ว่าเป็นสิ่งที่นิยมถือประพฤติปฏิบัติสืบๆ กันมาจนเป็นแบบแผน ขนบธรรมเนียม หรือจารีตประเพณี และได้ให้ความหมายของ “จารีตประเพณี” ไว้ว่าคือ ประเพณีที่นิยมและประพฤติกันสืบมา

^{๑๘} จารุพันธ์ เชาว์ดี, **สวดดอกล้านนา**, (คณะมนุษยศาสตร์ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๕), หน้า ๑๑.

^{๑๙} สรัสวดี อ๋องสกุล, **วัฒนธรรมและการเมืองล้านนา**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : ดันอ้อ ๑๙๙๙, ๒๕๕๒), หน้า ๒๑.

^{๒๐} สรัสวดี อ๋องสกุล, **ประวัติศาสตร์ล้านนา**, หน้า ๔๖๒ - ๔๖๔.

^{๒๑} ไกรศรี นิมนต์, **นิมมานเหมินท์**, “ความรู้พื้นฐานด้านล้านนาคติ : ศาสนาและวัฒนธรรม,” ใน **ล้านนาปริทัศน์**, (พิมพ์ในวาระครบรอบปีคล้ายวันมรณของนางกิมฮ้อ นิมนต์, ๒๕๒๕). หน้า ๕๕-๖๓.

^{๒๒} มณี พยอมยงค์, **ประเพณีสิบสองเดือนล้านนาไทย**, (เชียงใหม่ : ส.ทรัพย์การพิมพ์, ๒๕๒๙), หน้า ๒๓.

จารีตสงฆ์ในล้านนา คือ แบบแผนของการประพฤติ การปฏิบัติตามหลักการของ พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในล้านนาที่ได้สืบทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่น จนเกิดเป็นแบบแผน ข้อวัตร การปฏิบัติ และขนบธรรมเนียมที่พึงทำร่วมกันในหมู่สงฆ์ เพื่อเป็นไปถึงประโยชน์แก่พุทธบริษัทและ อารามซึ่งพระพุทธานุศาสนาสืบไป

๒.๒.๑ พัฒนาการการเข้ามาของจารีตทางพระพุทธศาสนา

จากหลักฐานที่ปรากฏจะพบว่าพระพุทธศาสนานิกายเถรวาทได้เข้ามาเผยแผ่บริเวณนี้ ก่อนที่จะมีอาณาจักรล้านนา คือ พุทธศาสนามีมาตั้งแต่อาณาจักรหริภุญไชย หลังจากที่พญามังรายตีเมืองหริภุญไชยได้ โดยใช้กลอุบายส่งไส้ศึกอ้ายฟ้าเข้าไปเมืองหริ-ภุญไชยเพื่อสร้างความแตกสามัคคี^{๒๓} กลอุบายคล้ายกับพระเจ้าอชาตศัตรู ได้ส่งวัสสกะพราหมณ์ไปนครเวสาลีเพื่อสร้างความแตกแยกให้กับพระลิจฉวี อย่างไรก็ตามในสมัยต้นราชวงศ์มังราย คือสมัยพญากือนาขัตติย์ลำดับที่ ๖ ราชวงศ์มังรายก็ได้รับอิทธิพลพระพุทธศาสนาแบบลังกาวงศ์ ของคณะสงฆ์ฝ่ายรามัญหรือมอญ ขึ้นมาเผยแผ่ในแผ่นดินล้านนา โดยการนิมนต์พระสุมนเถระจากสุโขทัยขึ้นมาสู่ล้านนา จากหลักฐาน จารึกวัดพระยืนได้แสดงถึงการขึ้นมาของพระสุมนเถระ ได้ใช้วัดพระยืนเป็นจุดแรกของการเผยแผ่^{๒๔} มีการบวชเปลี่ยนนิกายใหม่ สะท้อนถึงการนำเอาจารีตพระพุทธศาสนาใหม่ขึ้นมาและเปลี่ยนจารีตเดิมด้วยการบวชและการเปลี่ยนนิกาย ต่อมาในสมัยของพระเจ้าสามฝั่งแกน พระมหาญาณคัมภีร์ได้เดินทางไปศึกษาพระพุทธศาสนาจากลังกาแล้วขึ้นมาเผยแผ่พระพุทธศาสนาแบบลังกาวงศ์ในล้านนา ซึ่งเรียกว่าคณะสงฆ์ฝ่ายสิงหล

จากการแผ่อิทธิพลทางพระพุทธศาสนาเข้ามาสู่ล้านนา ทำให้เห็นถึงความหลากหลายของนิกายพระพุทธศาสนาที่เข้ามา ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าคณะสงฆ์ในล้านนาแบ่งออกเป็น ๓ ฝ่าย คือ คณะสงฆ์แรกสืบทอดมาแต่ครั้งสมัยพญามังราย คณะสงฆ์ฝ่ายที่ ๒ คือคณะสงฆ์ฝ่ายรามัญจากพระสุมนเถระจากสุโขทัย คณะสงฆ์ฝ่ายที่ ๓ คือคณะสงฆ์ฝ่ายสิงหลซึ่งเดินทางไปศึกษาพระพุทธศาสนาโดยตรง^{๒๕} การเข้ามาของพระพุทธศาสนาฝ่ายต่างๆ ทำให้เกิดความหลากหลายทางจารีตการปฏิบัติ

^{๒๓} พระพุทธญาณ-พระพุทธกาม, มูลศาสนา ตำนานล้านนา, (เนื่องในงานทำบุญอายุวัฒนมงคล พระครูสุวัฑฒ์ปัญญาโสภิต วัดแสนเมืองมาหลวง (หัวข่วง) จังหวัดเชียงใหม่, ๒๕๕๓), หน้า ๔๕.

^{๒๔} พระครูภาวนาโสภิต, สมโภชพุทธมหาสถาน วัดพระยืนแห่งนครหริภุญไชย ครบ ๑,๓๕๐ ปี, (ลำพูน : ภัฏฐการพิมพ์, ๒๕๕๙), หน้า ๑๑๙.

^{๒๕} ไข่มุก อุทยาวลี, “การเปลี่ยนแปลงการศึกษาของคณะสงฆ์ในเมืองเชียงใหม่ในระยะครึ่งหลังของพุทธศตวรรษที่ ๒๕”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (คณะศิลปศาสตร์ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๗), หน้า ๙-๑๐.

ในสมัยของราชวงศ์มังรายและเคยปรากฏความขัดแย้งของคณะสงฆ์เกี่ยวกับจารีตการปฏิบัติของสงฆ์ฝ่ายรามัญและสงฆ์ฝ่ายสิงหลที่แตกต่างกันได้แก่

๑. มีกล่าวหาของแต่ละฝ่ายว่าวิธีการบวชของพระของอีกฝ่ายไม่ถูกต้อง
๒. พระนิกายสวนดอก(รามัญ)ถูกวิจารณ์ว่าย่อหย่อนในพระธรรมวินัย
๓. พระนิกายสวนดอก(รามัญ)ถูกวิจารณ์ว่าออกเสียงในการสวดมนต์ไม่ถูกต้อง
๔. พระนิกายสวนดอก(รามัญ)ถือไม้เท้าในขณะที่เดินบิณฑบาตร มีความไม่เหมาะสม
๕. พระนิกายวัดสวนดอกถูกวิจารณ์ว่ามีความโลภเงินทอง สะสมทรัพย์สมบัติ ข้าทาสข้าพระ และคนวัดอื่นๆ อนึ่งวัดสวนดอกเป็นวัดใหญ่ได้รับการอุปถัมภ์จากกษัตริย์และชาวบ้านเป็นอย่างมาก

๖. พระญาณคัมภีร์ สำนักวัดป่าแดงถูกวิจารณ์ว่าอกตัญญูขัดแย้งกับอาจารย์ ไปเรียนกับพระซึ่งไม่มีความรู้ในลังกาแล้วกลับมาขมขื่นอื้อวอด^{๒๖}

ในยุคต้นราชวงศ์เจ้าเจ็ด สมัยพระเจ้ากาวิละได้ฟื้นฟูล้านนาจากเมือง ที่มีสภาพร้างด้วยการรวบรวมผู้คนให้กลับมาเป็นบ้านเมืองอีกครั้ง โดยการกวาดต้อน “เทศร์” นำผู้คนจากเมืองต่างๆ ที่อยู่ทางตอนบนในล้านนาเป็นต้นว่า เมืองสาด เมืองยอง เมืองยู้ เมืองหลวย เมืองเชียงตุง เมืองเชียงขวาง เมืองวะ เมืองหลวง ฯลฯ ถูกกวาดต้อนลงมาครั้งใหญ่พลเมืองที่ถูกนำมาในยุคของพระเจ้ากาวิละมีจำนวนถึง ๕๐,๐๐๐-๗๐,๐๐๐ คน^{๒๗} คนไทยที่ถูกกวาดมาในครั้งนี้มีจำนวนมาก มีลักษณะที่เด่นชัดคือการรวมตัวกันเป็นกลุ่มก้อนอย่างชัดเจน สามารถตั้งบ้านเรือนได้ครั้งละหลายหมู่บ้านตามวัฒนธรรมดั้งเดิมของพวกเขา^{๒๘} สังเกตได้จากชื่อหมู่บ้านที่มีการตั้งชื่อตามหมู่บ้านดั้งเดิมด้วยความหลากหลายทางชาติพันธุ์ที่มีการตั้งถิ่นฐานในล้านนา ความหลากหลายทางความเชื่อ จารีตประเพณี วัฒนธรรม และการนับถือพระพุทธศาสนาในรูปแบบนิกายต่างๆ ทำให้ล้านนาเป็นศูนย์รวมทางจารีตการปฏิบัติ ทั้งคนเมืองที่มีมาแต่ดั้งเดิมกับกลุ่มชนชาติพันธุ์ที่กวาดต้อนมาเกิดการผสมผสานเป็นอัตลักษณ์เฉพาะล้านนาในยุคหลัง

^{๒๖} พระครูสิริสุตาภิรมณ์, “นิกายสงฆ์ในเชียงใหม่”, ในพระครูอดุลสีกิตติ์และคณะ, ประวัติศาสตร์พุทธศาสนาในล้านนา ฉบับ ๒๓๕ ปี พระบรมธาตุดอยสุเทพ, (เชียงใหม่ : โรงพิมพ์แสงศิลป์, ๒๕๔๙), หน้า ๑๒๐-๑๒๕.

^{๒๗} สวัสดิ์ อ่องสกุล, กษัตริย์ล้านนาเชียงใหม่, หน้า ๙๙.

^{๒๘} ธเนศวร์ เจริญเมือง, คนเมือง ประวัติศาสตร์ล้านนาสมัยใหม่(พ.ศ.๒๓๑๗-๒๕๕๓), พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๑๑.

การหลังไหลมาของพหุชนในล้านนา จาริตการนับพระพุทธรูปศาสนาในล้านนาปรากฏมี
นิกายทางพระพุทธรูปศาสนาที่มีความหลากหลาย มีการเรียกชื่อนิกายตามกลุ่มชาติพันธุ์และแหล่งที่มา
ของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ รวมได้ ๑๘ นิกาย^{๒๙} คือ

๑. นิกายเชียงแสน	๒. นิกายเชียงใหม่
๓. นิกายน่าน	๔. นิกายมอญ
๕. นิกายเลน	๖. นิกายจวราย
๗. นิกายนายเงิน	๘. นิกายครง
๙. นิกายแพร่	๑๐. นิกายลัวะ
๑๑. นิกายยอง	๑๒. นิกายม่าน
๑๓. นิกายเงี้ยว	๑๔. นิกายลง
๑๕. นิกายหลาย	๑๖. นิกายไฮย
๑๗. นิกายเขิน	๑๘. นิกายแม่ปละ

โดยแต่ละนิกายมีการปฏิบัติและการปกครองเป็นของตนเอง ซึ่งเรียกว่าเรียกว่า จาริต
ตามกลุ่มชาติพันธุ์ของตน วัดและสถาบันสงฆ์ยังคงรักษาและสืบทอดลักษณะเฉพาะของคนในชุมชน
ต่างๆ ความแตกต่างของกลุ่มชาติพันธุ์และวัดในนิกายต่างๆ อาจเป็นเพียงจาริตประเพณีและการ
ถ่ายทอดการศึกษา ที่มีลักษณะการสืบทอดกันมาเป็นของตนเอง

อย่างไรก็ตาม จาริตสงฆ์ในล้านนาค่อนข้างจะมีความอิสระในการปฏิบัติ ถึงแม้ตำแหน่ง
การปกครองสงฆ์ในแต่ละเมืองจะมีสังฆราชและครูบาอีก ๗ องค์ปกครอง โดยการแต่งตั้งของ
เจ้านายฝ่ายเหนือ แต่คณะสงฆ์ในล้านนาได้ให้ความสำคัญกับจาริตการปกครองแบบ “หมวด
อุโบสถ”

๒.๒.๒ จาริตการปกครองแบบหมวดอุโบสถ

การปกครองสงฆ์แบบระบบหมวดอุโบสถ เป็นจาริตทางการปกครองสงฆ์ในล้านนาแบบ
ดั้งเดิม ระบบดังกล่าวมีการควบคุมการบวชหรือการบรรพชา การอุปสมบทโดยให้สิทธิอำนาจ
อนุญาตการบวชแก่พระสงฆ์ผู้ซึ่งเป็นพระอุปัชฌาย์หรือพระผู้อาวุโสมีพรรษามาก เป็นเจ้าหมวด
อุโบสถ การปกครองมีลักษณะแบบสัทธีวาทิกอันเตวาสิก อาจารย์กับศิษย์ ลักษณะดังกล่าวทำให้
กลุ่มสงฆ์หรือวัดที่ต่างนิกายสามารถทำอุโบสถสังฆกรรมร่วมกันได้ ซึ่งความเลื่อมล้ำทางศาสนา การ
แตกแยกกันทางนิกายในการถือระบบหมวดอุโบสถดังกล่าว ไม่ได้สร้างปัญหาในการปกครองของสงฆ์

^{๒๙} ไช่มุก อุทยาวลี, การเปลี่ยนแปลงการศึกษาของคณะสงฆ์ในเมืองเชียงใหม่ในระยะครึ่งหลังของ
พุทธศตวรรษที่ ๒๕, หน้า ๑๓.

ถึงแม้การอนุญาตการบรรพชา อุปสมบท ในสภาพความเป็นจริงที่มีความแตกต่างของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ที่ไม่ใช่ในกายตั้งเดิม ไม่ว่าจะด้านจารีต ธรรมเนียมการปฏิบัติตลอดจนค่านิยมในชุมชนต่างๆ ที่แตกต่างกัน ต่างก็เคารพในบทบาทการปกครองแบบหมวดอุโบสถ

หมวดอุโบสถ เป็นระบบการปกครองคณะสงฆ์ในสมัยโบราณ เป็นการปกครองที่พระสงฆ์ทุกคนทุกวัดที่ร่วมทำสังฆกรรมในอุโบสถเดียวกันจะสังกัดอยู่กับพระสงฆ์หัวหมวดอุโบสถหรือเจ้าอาวาสวัดที่มีอุโบสถเป็นผู้ปกครองคณะสงฆ์ทั้งหมด เรียกว่า เจ้าอุปัชฌาย์หัวหมวด^{๓๐} ความสำคัญของการจัดโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ระบบหมวดอุโบสถ วัดที่เป็นหมวดอุโบสถจะมีบทบาทที่สำคัญในด้านการปกครองของคณะสงฆ์ กล่าวคือวัดได้กลายเป็นศูนย์กลางของการแจ้งข่าวสารเกี่ยวกับเรื่องของคณะสงฆ์ รวมไปถึงการบริหารและการแก้ไขปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นกับสงฆ์ในทุกๆ ๑๕ วันหรือการทำสังฆกรรมทุกๆ ๑๕ วัน^{๓๑} ขณะเดียวกันก็เป็นสถานที่ทำสังฆกรรมของพระสงฆ์ของหัววัดในเขตการปกครองในเขตปริณทณนั้นๆ ที่เรียกว่า หมวดอุโบสถหนึ่ง ซึ่งอาจมีระยะเขตที่ห่างกันราวๆ ๒-๓ กิโลเมตร เป็นเขตพื้นที่ซึ่งพระสงฆ์สามารถเดินทางโดยเท้าเปล่าไปหากันได้ ในหมวดอุโบสถหรือหัวหมวดวัด จะมีพระอุปัชฌาย์เป็นผู้ปกครองหรือเจ้าหมวดอุโบสถ และในเขตพื้นที่แต่ละหมวดจะมีวัดที่ขึ้นอยู่ในการดูแลประมาณ ๑๐-๓๐ วัด

ในการเลือกพระสงฆ์ให้ขึ้นตำแหน่งหัวหมวดนั้น มีการเลือกคุณสมบัติจากการเป็นพระอุปัชฌาย์ มีพรรษามากและมีผู้ที่ทรงจริยาวัตรตามหลักของพระธรรมวินัย มีผู้เคารพนับถือ ในกรณีของพระครูบาศรีวิชัย เป็นพระสงฆ์ที่มีการปฏิบัติเคร่งครัด อยู่ในฐานะที่มีการยอมรับนับถือของกลุ่มชาวบ้านและกลุ่มชาวเขา และการยอมรับของทางคณะสงฆ์ยกย่องให้เป็นเจ้าคณะหัวหมวดอุโบสถสืบต่อจากพระครูบาชติยะ โดยมติของคณะสงฆ์ในตำบลแม่ตืน ดังนั้นจึงมีความชอบธรรมในการบวชบรรพชา อุปสมบทให้แก่กุลบุตรทั่วไป^{๓๒} โดยไม่ผิดจากจารีตสงฆ์ในล้านนา ครูบาภิชัยขาวปี ในเยาว์วัยก็ได้รับการบรรพชาเป็นอันเตวสิกโดยครูบาเจ้าศรีวิชัย ซึ่งเป็นเจ้าหัวหมวดอุโบสถแม่ตืน นอกจากนี้ครูบาศรีวิชัยยังได้เรียนรู้การทำหน้าที่อุปัชฌาย์จากครูบาสมณะวัดบ้านโง้งหลวง ลักษณะรูปแบบจารีตการปกครองดังกล่าวนี้แสดงให้เห็นถึง การสืบต่อการปกครองแบบอุปัชฌาย์สู่ลูกศิษย์ในหมวดอุโบสถเดียวกัน

^{๓๐} อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว, โบราณวัตถุ-โบราณสถาน ในวัดล้านนา, (เชียงใหม่ : แสงศิลป์, ๒๕๔๙), หน้า ๑๕๗.

^{๓๑} กาญจนา อุดมธนะสารสกุล, การผูกพัทธสีมาฝังลูกนิมิต วัดร้าง (ตโปธาราม), (เชียงใหม่ : วัดร้าง ตโปธาราม, ๒๕๕๔), หน้า ๖.

^{๓๒} ภูษิสส์ไชย บงกชม่องอำไพ, “ครูบาเจ้าศรีวิชัย” นักบุญแห่งล้านนา ครูบาศีลธรรม, หน้า ๒๒.

สำหรับครูบาภิชัยขาวปีนั้นได้ยึดถือการปฏิบัติตามแบบของครูบาศรีวิชัย ที่ได้ยึดเอาแนวของนิายเชียงใหม่ผสมกับนิายยอง^{๓๓} ในการอุปสมบทครั้งที่ ๒ โดยครูบาสรภังค์ วัดนันทาราม เป็นผู้อุปสมบท ซึ่งที่ตั้งของวัดนันทารามเป็นชุมชนที่ถูกกวาดต้อนมาในสมัยของพระเจ้ากาวิละ และวัดในย่านดังกล่าวเป็นนิายยอง^{๓๔} ความสอดคล้องการยึดถือจารีตสงฆ์ในนิายยองแสดงถึงการให้ความสำคัญของการปกครองแบบสงฆ์ในล้านนาโดยถือตามจารีตเดิม อย่างไรก็ตาม การปฏิบัติตามจารีตสงฆ์ล้านนาจากการสำรวจนิายสงฆ์ในล้านนาในสมัยรัชการที่ ๕ มีนิายสงฆ์ถึง ๑๘ นิกายดังได้กล่าวมาข้างต้น ในยุคของครูบาภิชัยขาวปี จารีตการปฏิบัติได้มีความหลากหลายทางจารีตและมีการผสมผสานในรูปแบบการปฏิบัติ อาทิ เรื่องธรรมเนียมการการนุ่งห่มที่เรียกว่า “กุ่มผ้าแบบรดอก” สวมหมวก แขนงลูกประคำ ถือไม้เท้าและถือน้ำเป็นธรรมเนียมการปฏิบัติของนิายเชียงใหม่ดั้งเดิมล้างวงศ์สายสวนดอกซึ่งครูบาศรีวิชัยผู้เป็นอาจารย์ของครูบาภิชัยขาวปีได้ยึดถือนำมาปฏิบัติ แต่ทว่า ครูบาภิชัยขาวปีได้อ้างถึงการสืบสายครูบาอาจารย์ตั้งแต่ต้นคือนิายเชียงใหม่ดั้งเดิมล้างวงศ์สายป่าแดงคือพระญาณะคัมภีระถึงครูบาศรีวิชัย แต่เหตุใดครูบาศรีวิชัยรับเอาธรรมเนียมของสายสวนดอก ซึ่งทั้ง ๒ นิกายมีความขัดแย้งเกี่ยวกับวัตรปฏิบัติมาก่อน จากกรณีทั้งสองนิกายดังกล่าว อดีตสู่ปัจจุบันแสดงให้เห็นถึงความผสมผสานทางจารีตการปฏิบัติ ทั้งนี้ จารีตทางการปฏิบัติในยุคของครูบาภิชัยขาวปีมีความเป็นไปได้สูงที่จะมีการผสมผสานและรับเอาการปฏิบัติที่ต่างนิกายมาปฏิบัติในแต่ละหัวหมวดอุโบสถ การยอมรับในจารีตที่ต่างกันเกิดขึ้น

แบบแผนความสัมพันธ์ทางจารีตดังกล่าวทำให้สงฆ์ในล้านนามีอิสระในการปกครองกันรวมไปถึงจารีตทางประเพณีของพุทธศาสนาเป็นการเชื่อมความสัมพันธ์ของแต่ละหัวหมวดวัดได้ เช่น ประเพณีงานปอย ประเพณีการสร่งน้ำ ประเพณีสลาก ฯลฯ แต่ละหัววัดจะมีการนิมนต์และขอความร่วมมือจากหัววัดอื่นมาช่วยในงานทางประเพณีต่างๆ เป็นการแสดงถึงความสัมพันธ์อันแน่นแฟ้นระหว่างวัดกับชุมชน ด้วยลักษณะหัววัดดังกล่าว ในการที่ครูบาภิชัยขาวปีจะเดินทางไปสร้างศาสนสถานตามสถานที่ต่างๆ ก็จะมีการนิมนต์ไปตามหัววัดดังกล่าว เมื่อมีงานประเพณีปอย ก็จะมีนิมนต์หัววัดต่างๆ มาร่วมทำบุญร่วมกัน ดังที่ครูบาภิชัยขาวปีได้นำหัววัดซึ่งประกอบไปด้วยผู้คนไปร่วมงานฉลองปอยวัดพระนอนแม่ปูคา กับครูบาศรีวิชัยด้วยคนจำนวนมาก

^{๓๓} โสภา ชานะมูล, ครูบาศรีวิชัย ตบถแห่งล้านนา (๒๕๒๑-๒๕๔๑), หน้า ๔๖.

^{๓๔} ไช่มุก อุทัยวาลี, การเปลี่ยนแปลงการศึกษาของคณะสงฆ์ในเมืองเชียงใหม่ในระยะครึ่งหลังของพุทธศตวรรษที่ ๒๕, หน้า ๒๒.

๒.๒.๓ ครูบาอภิชัยขาวปีกับจารีตการศึกษาสงฆ์ในล้านนา

การศึกษาตามจารีตเดิมของล้านนา มีวัดเป็นศูนย์การของการเรียนรู้โดยเฉพาะวัดที่เป็นหมวดอุโบสถที่มีหัวหมวดอุปัชฌาย์เป็นศูนย์กลางที่สำคัญในการจัดการศึกษาตามท้องที่เขตต่างๆ การศึกษาที่เน้นการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านอักษรวิธีอักษรศาสตร์ และการศึกษาปริยัติธรรมของสงฆ์แล้ว นอกจากนั้นวัดยังเป็นสถานศึกษาในวิชาการทางโลกในแขนงต่างๆ เช่น การแพทย์ งานช่าง โหราศาสตร์ พิธีกรรมต่างๆ รวมทั้งไสยศาสตร์ ฯลฯ เป็นองค์ความรู้ที่สามารถนำไปปฏิบัติและใช้ได้จริง แสดงถึงภาพการศึกษาแบบทางโลกและทางธรรมควบคู่กันไป มีการถ่ายทอดโดยผ่านการจำและการบันทึกบนพัสสา ใบลานและสมุดฝรั่ง ซึ่งอาศัยความรู้ความสามารถทางด้านอักษรวิธีและอักษรศาสตร์ในการจดบันทึก

โดยเฉพาะการจารใบลานเรื่องราวทางพระพุทธศาสนาครูบาอภิชัยขาวปีจะให้ความสำคัญต่อการบันทึกเรื่องราวทางพระพุทธศาสนาและระเบียบวิธีการปฏิบัติตามจารีตเดิมที่ตนได้ศึกษามา เช่น การบันทึกประวัติองค์สมัย ๓ ห้อง การเขียนตำรามูลศาสนา และการรจนาหนังสือองค์ศาสนา ๒ ห้องขึ้นมา ฯลฯ ในเนื้อหาการบันทึกเรื่องราวและการเขียนหนังสือขึ้นมาแสดงถึงองค์ความรู้ที่ครูบาอภิชัยขาวปีได้เรียนรู้ได้รับการถ่ายทอดมา ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการศึกษาในจารีตเดิมที่เป็นการถ่ายทอดจากอาจารย์ ในช่วงการศึกษาในยุคของครูบาอภิชัยขาวปีได้มีอิทธิพลทางการศึกษาจากสยามเข้ามา ซึ่งมองว่าการศึกษาสงฆ์ดั้งเดิมไม่เป็นตามกรอบของพระธรรมวินัยและการศึกษายังไม่เป็นระบบ

อย่างไรก็ตามครูบาอภิชัยขาวปีก็ได้เขียนหนังสือที่แสดงถึงองค์ความรู้ และวิธีปฏิบัติที่ได้สืบมาจากอาจารย์ ดังงานเขียนเรื่ององค์ศาสนา ๒ ห้องและตำนานมูลศาสนา ได้อ้างถึงการสืบพระพุทธศาสนาจากพระญาณคัมภีระ ซึ่งเป็นผู้นำพระพุทธศาสนาแบบลังกาวงศ์นิกายสิงหล(ป่าแดง)เข้าเผยแผ่ในล้านนา ซึ่งในตำนานมูลศาสนาได้กล่าวว่า

..ที่นี้ อภิชัยขาวปี จักกล่าวสืบวงศ์ ครูบาเจ้าต้นเป็นครูล่วงแล้วต่อจากพระญาณคัมภีระ ภิกษุต่อไป ต่อนั้นมาพระญาณรังสี วัดป่าแดง เชียงใหม่สืบมาบัดนั้น ครูบามหาหมงคลาจารย์ วัดดำนกีสืบมา บัดนั้นครูบาญาณมงคลวัดเจตุนสืบมา ครูบาเกสรปัญญา วัดดอยตุงสืบมา ต่อนั้นมา ครูบาสามีวัดฉางข้าวน้อยตันยางสืบมา ถัดนั้นครูบากางเปิดตันเป็นลูกศิษย์ ครูบาสามีวัดฉางข้าวน้อยตันยางสืบมา ถัดนั้นครูบาพุทธวงศ์ วัดสันตันธงสืบมา ถัดนั้นครูบาสมเด็จสังฆราช วัดดอยครึ่งสืบมา ถัดนั้น ครูบาอุปปละ วัดต้นดอยพระนอนสืบมา ครูบาปัญญา วัดลีหลวง สืบมา ครูบาผาหิน เชียงใหม่สืบมา ถัดนั้น ครูบาคัมภีร์วัดดอยแตสืบมา ถัดนั้น ครูบาเจ้าศรีวิชัย วัดบ้านปาง สืบมา(เพิ่มเติม) ถัดนั้นครูบาอภิชัยขาวปีสืบมา นับภิกษุ

เป็นคุณพระพุทธเจ้าคือ อติปิโสมี ๕๖ ถ้านั้นเป็นคุณพระธรรม สวาชาโตมี ๓๘ ยะนั้นเป็นคุณพระสงฆ์คือ สุปฏิปันยโนมี ๑๔ การเรียนนั้นเพื่อสั่งสอนให้กุลบุตรรู้แจ้งในรูปธรรม นามธรรม เช่น คุณของน้ำ ดิน ไฟ อากาศ พระพุทธธรรม ๓ คือ พระสูตร พระวินัย พระอภิธรรม ให้ได้เรียนรู้และเครื่องบวชโดยเริ่มท่องสวดจากปาณาจนถึง ทสสิกาปาฏิสังขยาโยกธา อัชฌายาปัจจเวกชนธรรมให้ได้ทั้งศัพท์และตัวบาลี

ข้อ ๓ การเรียนของสามเณร พระภิกษุสงฆ์ให้เป็นไปตามแบบแผนเดิมคือ ในชั้นสามเณรได้เรียนรู้ศัพท์ กัมมะวาจา และหัวข้อสิกขาอันเป็นศีลแห่งตน จะได้รักษาปาฏิโมกข์ สวรรค ๑ อินทรีย์สวรรค์ ๒ ปัจจัยสันนิสติดตศีล ๔ ปาฏิโมกข์สวรรค์คือ ปาราชิก ๔ สังฆาทิเสส ๑๓ อนิยต ๒ นิสสคิปาจิตตีย์ ๓๐ สุทธาปาจิตตีย์ ๙๒ เสธยวัตร ๗๕ ปฎิเทศ ๔ อธิกรณ์ ๗ อินทร์สวรรค์คือ รักษาตา ๑ รักษาหู ๑ รักษาตัง(จมูก) ๑ รักษาใจ ๑ สวรรคและอาชีวนารี สุทธิศีลนั้นมี ๒๖ คือ เว้นจากอนสนกมมี ๒๑ จำพวก อาชีวนารีสุทธิศีลและปัจจัยสันนิสติดตศีลมี ๔ อัน คือ จีวร บิณฑบาต เสนาสนะ คิลานะปัจจัยเป็น ๔ อัน เจ้าภิกษุควรตั้งใจในครองวัด ๑๓ คือวัตรบิณฑบาต ๕ วัตรผ้า ๕ เสนาสนวัตร ๖ ประการนี้ให้บำเพ็ญทุกวัน

ข้อ ๔ เจ้ากรรมอุปัชฌาย์ให้ได้พิจารณาองค์สี่มา คือ พัทธสีมา นทีสีมา อุททุเขปสีมา วิหารสีมา ลักษณะมี ๓ คือ ๑.ที่ฆาตทสมันชล นาคออกไปไกลสิบสองศอก ๒.ชั้นธสีมา นาคออกไป ๖ ศอก ๓.อเมสีมานาคออกไป ๓ ศอก เมื่อจะพร้อมอุโบสถก็ดี อุปสมบทก็ดี ปรีวาสะกัมมกัฏฐิ กัมมกัฏฐิ ในสีมา ๔ ประการนี้ให้ได้ต่อนิสัยและยอมสีมา และถอนอาบัติจิตหัตถะบาท ราชธนาสำแดงปาฏิโมกข์ ๓ อุปะโหลา แลสวดกรรมวาจาทั้งหลาย

ข้อ ๕ เจ้ากรรมหมวดอุปัชฌาย์ให้ตั้งพระสงฆ์ผู้ช่วยในกิจการคณะสงฆ์ ในหมวดอุโบสถตนจำนวน ๔ รูปและเมื่อมีปัญหาการดำเนินการคณะสงฆ์ เช่น การกระทำพิธีกรรมเกี่ยวกับวัด และพระสงฆ์สามเณรในเขตการปกครองตนให้มีการปรึกษากัน

ข้อ ๖ การลาสิกขาจากเพศบรรพชิต และการเดินทางไปยังสถานที่ต่างๆ ตลอดจนการขอบวชในเขตหมวดอุโบสถใดๆ ให้เป็นหน้าที่ของเจ้าคณะหัวหมวดอุโบสถ แต่ถ้าเจ้าหมวดอุโบสถไม่อยู่ติดกิจธุระ ให้รองเจ้าหมวดอุโบสถกระทำการในหน้าที่เจ้าหมวดอุโบสถแทน ให้เป็นหน้าที่ของเจ้าหมวดอุโบสถ รองเจ้าหมวดอุโบสถและอาจารย์วัดทำการตรวจตราคนต่างชาติ ต่างภาษามาอาศัยในบริเวณวัด ต้องไปรับรองและอนุญาตจากคณะสงฆ์ก่อน

ข้อ ๗ ให้เจ้าอุปัชฌาย์ทำการสั่งสอนสามเณรและพระลูกวัด ให้เคร่งครัดปฏิบัติและรู้ในการครองวัตรการปฏิบัติของพระสงฆ์สามเณร ให้ตรวจตราการศึกษาในวัด และการปฏิบัติตนของพระสงฆ์สามเณรในการบำรุงรักษาวัดในด้านการครองวัตรปฏิบัติคือ อาคันตุภพัตตัญญ ๑ อาราสิวัตตัญญ ๒ คมิกะวัตตัญญ ๓ อานุมะวัตตัญญ ๔ ถิตตวัตตัญญ ๕ บิณฑบาตจริยวัตตัญญ ๖ อรัญญิกวัต ๗ เสนาสนวัตตัญญ ๘ สันตรวัตตัญญ ๙ อัจจุภิกขวัตตัญญ ๑๐ อุปัชฌาย์

วัดตัญญูวัด ๑๑ อาจารย์วัดตัญญูวัด ๑๓ อันตวาสักกวัตตัญญูวัด ๑๔ ประการนี้เป็นการครองวัตรแห่งพระภิกษุสามเณรให้ปฏิบัติทุกคน

ให้เจ้าอุปัชฌาย์สั่งสอนสามเณรลูกวัดในหมวดของตนให้ท่องสูตร เรียนธรรมในเวลาฉันงาย(เช้า) ถึง ๕ โมง เวลาบ่าย ๑ โมงเช้าเล่าเรียนมักถึง ๔ โมงเย็นให้หยุดเรียน กระทำครองวัตร ตกหมากกำ(นับลูกประจำ) รำพึงปัจจุเวกษณ์กัมม ให้ด้านการบำรุงวัดก็ให้หมั่นดูแลความสะอาดเปลี่ยนหมอน้ำ แจกันดอกไม้ ประณีตครุบาในวัด^{๓๗}

การออกประกาศดังกล่าวของครุบาฝ่ายหิน เป็นการแสดงปฏิภิกิริยาว่าที่ไม่พอใจการขึ้นมาจัดระบบทางสงฆ์และการศึกษาของสงฆ์ในล้านนา ในแง่การศึกษาการออกประกาศทำให้รูปแบบจารีตการศึกษาดั้งเดิมที่มีวัดเป็นสำนักแห่งการเรียนรู้ มีการกำหนดหลักสูตรการเรียนการสอนตามแนวทางพระพุทธศาสนาตั้งแต่เด็กวัด สามเณรและพระภิกษุอย่างเป็นระบบ แต่การเมืองการปกครองในยุคนั้นรัฐได้ดึงเอาศาสนามาเป็นกลยุทธ์สร้างความเปลี่ยนแปลงในล้านนา

ครุบาอภิชาตชาวปีหนึ่งคือในผู้เคลื่อนไหวเพื่อเผยแพร่พระพุทธศาสนาพลอยได้รับผลกระทบดังกล่าวตั้งแต่วัตรปฏิบัติ การสอนว่ามีการคลาดเคลื่อนทางคำสอนและยังมีอิทธิพลต่อกลุ่มลูกศิษย์และผู้มีความศรัทธาเชื่อมั่นเป็นอย่างมาก การแสดงจุดยืนทางอุดมการณ์ที่ได้เรียนรู้มาโดยการเขียนหนังสือขึ้นมาโดยเฉพาะหนังสือองค์ศาสนา ๒ ห่อง กล่าวถึงความลำเอียงของศาสนาต่างๆ ว่า “ศาสนาโบราณ กับ ศาสนาสมัย ลำเอียงกัน ศาสนาภายใน กับ ศาสนาภายนอก ลำเอียงกัน ศาสนาญาณะคัมภีระ กับ ศาสนามานกาย ลำเอียงกัน ศาสนาโลหะชนบท กับ ศาสนาแม่ต่าน ลำเอียงกัน”^{๓๘}

และยังได้ชี้แจงการเปรียบเทียบถึงข้อระเบียบวัตรและหลักคำสอน ว่าด้วยเรื่อง การถือองค์ศีล ๘ กับการถือสามสิกขา ๘ ประการ การชี้แจงถึงการรับศีล ๕ และการกล่าวรับสรณาคัมภีร์ ๓ วิธีการการสวดองค์กัมมัฏฐาน การชี้แจงถึงการแจ้งบาลีภายในศาสนาและบาลีภายนอกศาสนา การชี้แจงกัมมัฏฐานภายในและภายนอกศาสนา การชี้แจงการนบ้น้อมไหว้ระหว่างศาสนาภายในและศาสนาภายนอก และท้ายสุดครุบาอภิชาตชาวปี ได้อ้างถึงความชอบธรรมโดยได้ศึกษาตามจารีตสงฆ์ในล้านนาตั้งแต่พระญาณะคัมภีระเถระ ซึ่งเป็นพระเถระชาวไทยวนเป็นการยืนยันความบริสุทธิ์ของคำสอนที่ตนได้เรียนรู้ศึกษามาจากอาจารย์

ทั้งนี้ การเปลี่ยนแปลงระบบโครงสร้างด้านต่างๆ ในล้านนาได้สะท้อนให้เห็นถึงการไหลเข้ามาของวัฒนธรรมจารีตใหม่ที่ส่งผลต่อวัฒนธรรมจารีตดั้งเดิมมีอยู่ เช่นการยึดถือวิถีปฏิบัติ

^{๓๗} ไข่มุก อุทยาวลี, การเปลี่ยนแปลงการศึกษาของคณะสงฆ์ในเมืองเชียงใหม่ในระยะครึ่งหลังของพุทธศตวรรษที่ ๒๕, หน้า ๘๔-๘๖.

^{๓๘} อภิไชย ชาวปี, องค์ศาสนา ๒ ห่อง, (เชียงใหม่ : อุปะติพงษ์, ๒๕๔๔), หน้าแรก.

ปรากฏการณ์ดังกล่าวได้สร้างความไม่มั่นใจ ทำให้เกิดความสับสนว่าจารีตไหนถูกต้องตามพุทธบัญญัติ ทำให้เกิดการถกเถียงเผชิญหน้าและความขัดแย้งของชาวพุทธด้วยกัน จนแยกออกมา ๒ กลุ่มคือ ๑. กลุ่มนับถือจารีตดั้งเดิม ๒. กลุ่มนับจารีตใหม่ ซึ่งในกลุ่มจารีตดั้งเดิมได้อ้างถึงความชอบธรรมในการสืบต่อคำสอน วิธีปฏิบัติมาจากครูบาอาจารย์ในฝ่ายล้านนา ว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้องตามพุทธธรรม ดังนั้นการเข้าแทนที่ด้วยจารีตใหม่ซึ่งพยายามส่งเสริมการเปลี่ยนแปลง ได้ถูกตีตราในมุมมองของกลุ่มจารีตดั้งเดิมว่าเป็นสิ่งที่ “นอกรีต” เป็นของใหม่

จารีตสงฆ์ดั้งเดิมในล้านนากับความเปลี่ยนแปลงสู่จารีตใหม่ของรัฐสยาม เป็นแรงผลักดันให้สงฆ์ในล้านนาขึ้นมาแสดงพื้นที่ทางความคิด ผ่านการเคลื่อนไหวในรูปแบบต่างๆ เป็นพลวัตทางสังคมที่สำคัญในการสร้างองค์ความรู้ให้กับพระสงฆ์และประชาชนในล้านนาให้มีจุดยืนและอุดมการณ์ที่แน่นชัด เช่น การเคลื่อนไหวของครูบาศรีวิชัยที่ถูกมองว่า เป็นผีบุญในการต่อต้านการปกครองและท้าทายอำนาจการปกครองสงฆ์จนนำไปสู่ข้ออธิกรณ์^{๓๙} และการเคลื่อนไหวครูบาภิชัยขาวปีก็ถูกว่าเป็นพวกอนุรักษนิยมที่ไม่ยอมรับการเปลี่ยนแปลง จนถูกข้ออธิกรณ์ถูกตั้งข้อหา ถูกจับลาสิกขาในที่สุด อย่างไรก็ตามการกระทำดังกล่าวเสมือนการยึดมั่นในอุดมการณ์ดั้งเดิม และจารีตการปฏิบัติที่ได้ยึดถือกันมา ถ้าเทียบกับคำสอนทางพระพุทธศาสนาก็ได้มีการคลาดเคลื่อนแต่อย่างใด หากแต่เป็นเพียง ผลพวงของรัฐที่ต้องการเปลี่ยนแปลงการปกครองโดยใช้ศาสนาเป็นเครื่องมือ

๒.๓ ชีวิตประวัติของครูบาภิชัยขาวปี

๒.๓.๑ ถิ่นกำเนิด

สถานที่ให้กำเนิดครูบาภิชัยขาวปี ตามที่ปรากฏในเอกสารคือ บ้านแม่เทย ตำบลแม่ตื่น อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน บ้านแม่เทย ตั้งอยู่บริเวณป่า เป็นชุมชนที่ห่างไกลความเจริญ ครูบาภิชัยขาวปีได้ถือกำเนิดในปีกัตเป้า เดือน ๗ เหนือ เทียบกับปฏิทินไทยคือปีฉลู (วัว) เดือน ๕ ตรงกับวันเพ็ญ หรือวันจันทร์ที่ ๑๗ เดือนเมษายน พ.ศ.๒๕๓๒ ขึ้น ๑๕ ค่ำเดือน ๗ เหนือปีเป้าตรงกับวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๕ ไทยปีฉลู

ครูบาภิชัยขาวปีได้ถือกำเนิดในครอบครัวของนายเฒ่าและนางจันทา ซึ่งบิดานายเฒ่ามีเชื้อสายลัวะ มารดาที่ได้ให้กำเนิดบุตรขึ้นมาในวันปากปี ในประเพณีของชาวล้านนา ช่วงปีใหม่หรือสงกรานต์ของชาวล้านนาจะประกอบไปด้วย วันสังขานต์ล่องหรือสงกรานต์ วันเนาหรือวันเนาวัน เกลิงศกหรือวันพญาวันเป็นประเพณีช่วงเปลี่ยนศักราชใหม่ของชาวล้านนา^{๔๐} และวันปากปีถือเป็น

^{๓๙} เสียรชาติ อักษรดิษฐ์ พร้อมคณะ, ล้านนา : จักรวาล ตัวตน อำนาจ, (กรุงเทพมหานคร : ดรีม แคช เซอร์ กราฟฟิค, ๒๕๕๕), หน้า ๙๐.

^{๔๐} มณี พยอมยงค์, ประเพณีสิบสองเดือนล้านนาไทย, หน้า ๑๙.

วันแรกของปีใหม่ นายเม่าบิดาและนางจันตามารดาตั้งชื่อเด็กชายว่า “จุมปี” เอกสารชีวประวัติในบางฉบับใช้ชื่อ “จำปี” ทว่าในหนังสือคำขอประวัติครอบครัวของจุมปีได้ใช้คำว่าจุมปี ดังปรากฏในเอกสารว่า “ว่าจื่อจุมปีเนอ นางน้องไท้ เพราะเกิดทศวันปีวัน”^{๔๑} อย่างไรก็ตามเอกสารชีวประวัติองค์สมัยสามห้องก็ได้ใช้คำว่าจุมปีเหมือนกัน ถ้าเทียบเคียงคำว่า จุมปี กับ จำปี จะมีความหมายที่เหมือนกันคือ ดอกจำปี^{๔๒} ถ้ายึดตามหลักภาษาพื้นเมืองเหนือ คำว่า จุมปี จะมีความชัดเจนทางภาษาที่ใช้ในสังคมล้านนา ดังนั้น คำว่า “จุมปี” สันนิษฐานว่าเป็นชื่อเรียกของครอบครัวของจุมปีในวัยเด็ก

๒.๓.๒ ชีวิตในวัยเยาว์

เด็กชายจุมปีในวัยเยาว์เป็นคนที่รูปร่างเล็กบอบบาง ไม่ค่อยแข็งแรง อาจเนื่องด้วยปัจจัยที่ว่า

๑. สถานะภาพทางครอบครัวยากจน สมัยนั้นไม่มีการทำนาเพราะยังไม่มีการบุกเบิกพื้นที่ที่สร้างแปลงนา แต่จะปลูกข้าวไร้แทน ผลผลิตทางการเกษตรไม่พอกินทั้งปี^{๔๓}

๒. กินกลอยและมันแทนข้าว กลอยเป็นพืชกินได้จัดอยู่ในตระกูลของเผือกมันมีหัวอยู่ในดิน กลอยเป็นอาหารหลักที่ใช้กินแทนข้าวในครอบครัวของครอบครัวของจุมปี ลักษณะฤทธิ์ของกลอย ถ้าเพิ่งเริ่มกินระยะประมาณ ๓-๔ วัน จะทำให้มีอาการอ่อนเพลีย ถ้ากินต่อเนื่องกันเป็นเวลานานฤทธิ์ของกลอยจะทำให้มีอาการหงุดหงิด โกรธง่าย ฯลฯ และลักษณะรูปร่างของบุคคลที่กินกลอยเป็นเวลานานจะทำให้ท้องใหญ่แต่ไม่อ้วน

จากปัจจัยปัญหาโภชนาการและสภาพการเป็นอยู่ข้างต้น ส่งผลให้เด็กชายจุมปีอยู่ในภาวะขาดสารอาหาร เพราะสภาพการเป็นอยู่ที่ลำบาก กอปรกับคุณค่าทางสารอาหารที่มีน้อย และมีปริมาณจำกัด จำเป็นต้องกินข้าว มัน กลอยตามฤดูกาล ดังในประวัติองค์สมัยสามห้องกล่าวว่า

นับตั้งแต่เดือน ๖ เหนือเดือน ๔ ใต้ ไปจนถึงเดือน ๑๑ เหนือเดือน ๙ ได้กลอยนั้นกินไม่ได้ พ่อแม่ก็ไปขุดหัวเผือกมันในป่าดงมาเลี้ยงลูกเลี้ยงเต้า หัวมันนั้นบางหัวก็ยาวครึ่งเมตร บางหัวก็ยาวศอกธรรม ขุดลงลึกเพียงเอวก็มี ลึกเพียงครึ่งขาก็มี ถ้าขุดไม่ถึงก็ไปตักน้ำมาเทใส่แล้วก็ไปเอาไม้ไผ่มาทำซอมแทงเอาดินออกจนสุดหัวมันแล้วชักหัวมันออก เมื่อได้แล้ว

^{๔๑} ชูชาติ ใจแก้ว ปรีตวรค คำขอประวัติครอบครัวของจุมปี, โครงการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์อารยธรรมลุ่มแม่น้ำโขง มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง (อัคราเนนา).

^{๔๒} สถาบันภาษา ศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่, พจนานุกรมภาษาล้านนา, (เชียงใหม่ : เชียงใหม่โรงพิมพ์แสงศิลป์, ๒๕๕๐), หน้า ๑๑๙.

^{๔๓} ประดิษฐ์ รัตนพรหม, ประวัติชีวิตครอบครัวของจุมปี, (เชียงใหม่ : รุ่งเรืองการพิมพ์, ๒๕๒๕), หน้า ๖.

พ่อแม่ก็เอามาบ้านปอกหนึ่งสัปดาห์กินทุกวัน กินมันตั้งแต่เดือน ๖ เหนือเดือน ๔ ได้ไปจนถึงเดือน ๑๑ เหนือเดือน ๙ ได้ จึงได้กินทั่วกลอยไปจนถึงเดือนเกียงเหนือเดือน ๑๑ ได้จึงได้กินข้าวไร่ข้าวสวนแล้วก็กินกลอยไปตามเดิม ถ้ากลอยหมดก็กินมันต่อไปอีก มันป่านี้นคนเป็นพยาธิกินไม่ได้ ถ้ากินแล้วพยาธิจะคืน เหตุฉะนั้นนายจุมปีจึงเป็นคนมีพยาธิถึงกาละบัดนี้^{๔๔}

คือในช่วงเดือนเมษายน – กันยายน กินมัน ช่วงเดือนกันยายน – พฤศจิกายน กินกลอย และในช่วงเดือนพฤศจิกายน – มีนาคม กินข้าว จากพฤติกรรมการกินอาหารดังกล่าวทำให้เด็กชายจุมปีมีสุขภาพที่ไม่ค่อยแข็งแรง ร่างกายบอบบางพุงป่องและมีปัญหาสุขภาพมาโดยตลอด

เมื่อเด็กชายจุมปีอายุได้ ๔ ขวบ นายเฒ่าผู้เป็นบิดาก็ถึงแก่กรรม เนื่องจากการตรากตรำในงานทำไร่ และทำงานหนักเพื่อเลี้ยงดูครอบครัวที่ตนรับผิดชอบ ทำให้นายเฒ่าล้มเจ็บลงและเป็นไข้ป่า ด้วยการแพทย์ในสมัยนั้นยังไม่ทันสมัย ระยะเวลาไปรักษาไกลมาจากอำเภอสี่ไปหาหมอที่เชียงใหม่ไกลเกินร้อยกิโลเมตร ทางเลือกในการรักษาสมัยนั้นคือสมุนไพรพื้นบ้าน ก็บรรเทาอาการของนายเฒ่าได้ไม่มาก พืชไข้ป่าทำให้อาการป่วยผู้เป็นบิดาทรุดลงไปในที่สุดก็ถึงแก่กรรม นางจันตาผู้เป็นมารดาจึงรับภาระเลี้ยงดูเด็กชายจุมปีตามลำพัง สองแม่ลูกทำมาหากินอยู่ที่บ้านแม่ทย จนกระทั่งเด็กชายจุมปีอายุได้ ๘ ปีก็มีความคิดที่จะช่วยมารดาหารายได้เลี้ยงชีพ จึงไปฝึกหัดจักสานและปั่นฝ้าย ทอหูกจนมีความชำนาญดีแล้ว ก็ใช้วิชาเหล่านั้นช่วยมารดาทำมาหากิน บางเวลาเด็กชายจุมปีก็ไปรับจ้างตัดน้ำตาลข้าวตามบ้านต่างๆ ในบ้านแม่ทย สองแม่ลูกก็ช่วยกันทำมาหากินเลี้ยงปากเลี้ยงท้อง

๒.๓.๓ ได้รับกาสาฬหสูตร

เมื่อเด็กชายจุมปีอายุ ๑๕ ปี ขณะนั้นครูบาศรีวิชัยจำพรรษาอยู่ยังวัดบ้านปาง ซึ่งมีระยะทางไม่ไกลจากบ้านแม่ทย เด็กชายจุมปีได้ยักติศัพท์ของครูบาศรีวิชัยว่าเป็นผู้เคร่งครัดในพระพุทธศาสนา จึงอยากเป็นลูกศิษย์ได้ขออนุญาตนางจันตามารดาไปศึกษาเล่าเรียนปฏิบัติกับครูบาศรีวิชัย นางจันตาก็อนุญาตให้ทำตามความประสงค์ เด็กชายจุมปีจึงสามารถไปอยู่ที่วัดบ้านปาง เป็นลูกศิษย์คอยปรนนิบัติครูบาศรีวิชัย และใช้เวลาว่างเล่าเรียนพระธรรมวินัยท่องบทสวดมนต์ต่างๆ เพื่อที่จะได้บรรพชาเป็นสามเณรต่อไป

ธรรมเนียมการบวชในล้านนาโบราณ เมื่อมีการบวชสามเณร มีความนิยมที่จะเปลี่ยนชื่อใหม่ช่วงให้ต่างจากเป็นฆราวาส เป็นชื่อใหม่หลังมีการบรรพชาสามเณรมีการตั้งฉายาใหม่ขึ้นมา

^{๔๔} ครูบาภิชัยขาวปี, *ชีวประวัติองค์สมัยสามห้องของท่านอภิชาตขาวปี*, (เชียงใหม่ : ดวงตะวันการพิมพ์, ๒๕๔๖), หน้า ๒.

เพื่อสอด้รับเป็นลูกแห่งพุทธะ หรือถ้าแปลคำว่า สามเณร หมายถึง หน่อเนื้อของสมณะ^{๔๕} เสมือนการเกิดใหม่ในทางพระพุทธศาสนา ดังในงานเขียนเรื่องข้อวินัยประวัติครูบาเจ้าศรีวิชัยของ ศิริศักดิ์ อภิศักดิ์มนตรี ได้อ้างถึงการสัมภาษณ์ พ่ออุ้ยสี่ แสนอุ่น ซึ่งบรรพชาเป็นสามเณรกับครูบาศรีวิชัย ใน พ.ศ.๒๔๗๔ ก็ได้รับฉายาว่า “สุริยวงโส” และปรากฏในใบลานที่ปริวรรตดังนี้ “ศรีสวัสดิ์ มังคลวุฒิโชตศาสนา ปัพพชาลัทธอ สุริยวงโส นามภิเษโย จุลศักราชได้ ๑๒๙๓ ตัวปีร่วงเม็ด เดือนสิบ ประมมะ แรม ๓ ค่ำ เม็งวัน ๕ ไทยร่วงไส้ ดิตถิ ๘ ตัว อ้ายสี่ได้อาตวเข้ามาสู่ศาสนา มีครูบาเจ้าศรีวิชัยเป็นเค้า พร้อมด้วยพระสังฆคณะเจ้าของค์ๆ จึงยกบัญญัติชื่อแถมใหม่ ใส่ชื่อเจ้าตนน้อยว่า สุริยวงโส สามเณโร อายุ วัณโณ สุขัง พลัง”^{๔๖} ในกรณีของครูบาอภิชัยขาวปีก็เช่นเดียวกัน

ในปี พ.ศ.๒๔๔๘ เด็กชายจุมปีอายุ ๑๖ ปี ครูบาศรีวิชัยเห็นว่ามีความรู้ทางพระธรรมวินัยพอที่จะบรรพชาเป็นสามเณรได้ จึงจัดการบรรพชาเด็กชายจุมปีเป็นสามเณร ให้ชื่อใหม่ว่า “สามเณรศรีวิชัย” ช่วงที่เป็นสามเณร ๖ ปี ณ วัดบ้านปาง มีพระสุคันธาและครูบาศรีวิชัยเป็นผู้ให้การศึกษาด้านปริยัติในขณะนั้น ทั้งนี้ สามเณรศรีวิชัยได้อยู่อยู่ปฎิฐานครูบาศรีวิชัยและฝึกหัดตนเองในด้านการช่าง อาทิ สร้างกุฏิ วิหาร ศาลาบาตร เจดีย์รวมถึงการสร้างพระพุทธรูปจนมีความชำนาญในการช่างเป็นอย่างดี^{๔๗} ในปี พ.ศ. ๒๔๕๔ อายุได้ ๒๒ ปี ได้อุปสมบทเป็นพระภิกษุ ณ วัดบ้านปาง โดยมีพระครูบาศรีวิชัยเป็นพระอุปัชฌาย์ ครูบาศรีวิชัยผู้เป็นอาจารย์ก็ได้ตั้งนามใหม่ขึ้นมาชื่อว่า “พระอภิชัย อภิขโย” จากเดิมชื่อสามเณรศรีวิชัยเป็นพระอภิชัยภิกขุ เนื่องจากชื่อศรีวิชัยนามเดิมไปตรงกับชื่อของครูบาศรีวิชัย อภิชัยภิกขุจำพรรษาอยู่บ้านปางได้ ๒ พรรษา ก็เกิดความคิดใคร่จะสร้างสิ่งที่เป็นสาธารณประโยชน์และเป็นประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนา จึงขอลาครูบาศรีวิชัยผู้เป็นอาจารย์ออกไปสร้างยังสถานที่ต่างๆ^{๔๘}

สรุประยะเวลาช่วงแรกพระอภิชัยภิกขุเดินทางไปก่อสร้างศาสนสถานต่างๆ ทางพระพุทธศาสนาในบริเวณเขตอำเภอบ้านโฮ่ง จังหวัดลำพูน เขตอำเภอลำปาง อำเภอกะเคา จังหวัดลำปางเป็นเวลา ๑๑ ปี ตั้งแต่อายุ ๒๔ ปีถึงอายุ ๓๕ ปี (ช่วงประมาณปี พ.ศ. ๒๔๕๕ –

^{๔๕} พระธรรมกิตติวงศ์, พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ “คำวัด”, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภาและสถาบันลือธรรม, ๒๕๕๑), หน้า ๑,๑๑๑.

^{๔๖} ศิริศักดิ์ อภิศักดิ์มนตรี, ข้อวินัยประวัติครูบาศรีวิชัย, (เชียงใหม่ : กลุ่มพุทธมัลลย์, ๒๕๕๙), หน้า ๗๖-๗๗.

^{๔๗} สงวน โชติสุขรัตน์, คนตีเมืองเหนือ, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (นนทบุรี : ศรีปัญญา, ๒๕๕๒), หน้า ๔๕๖.

^{๔๘} ไมตรี ภาววัง พร้อมคณะ, เล่าขานตำนานธรรม ฉบับ ครูบาเจ้าอภิชัยขาวปี, (เชียงใหม่ : วัดพระพุทธบาทผาหนาม จัดพิมพ์เนื่องใน “โอกาสครบรอบ ๓๒ ปี ครูบาเจ้าอภิชัยขาวปี”, ๒๕๕๒), หน้า ๓.

พ.ศ. ๒๔๖๖) รวมสิ้นทุนในการก่อสร้างในระยะเวลาแรกจำนวน ๑๕,๒๐๑ บาท เมื่อสร้างเสร็จ ท่านได้กลับมาจำพรรษาอยู่ที่วัดบ้านปางอันเป็นสำนักเดิม

๒.๓.๔ จุดเปลี่ยนแห่งชีวิต

๒.๓.๔.๑ ถูกบังคับลาสิกขาครั้งที่ ๑

ในช่วงปี พ.ศ. ๒๔๖๗ พระอภิชาตภิกขุ กลับมาจำพรรษาอยู่ ณ บ้านปางจนอายุได้ ๓๕ ปี ขณะเดียวกันกำลังสร้างกุฏิวัดบ้านปาง แต่ยังไม่ทันเสร็จทางอำเภอให้นำโดย ปลัดอำเภอได้มาไต่สวนหาใบกองเกินทหารจากท่าน ท่านไม่มีใบกองเกินเพราะเวลาที่ทางราชการประกาศให้ขึ้นทะเบียนทหารอายุ ๑๘ ปีนั้น ซึ่งท่านอายุได้ ๒๕ ปีแล้ว ท่านเห็นว่าอายุท่านเกินกำหนดไปจึงไม่ไปขึ้นทะเบียนทหาร เมื่อทางการอำเภอเข้ามาสอบถาม ท่านก็ให้ความตามความเป็นจริง ทางอำเภอจึงจับตัวท่านส่งมายังจังหวัดลำพูน เพื่อดำเนินคดีว่าด้วยเรื่องผิดกฎหมายการเกณฑ์ทหาร ศาลจังหวัดลำพูนได้สอบสวนและสั่งให้ท่านรับใบกองเกินเสีย แต่ท่านไม่ยอมรับโดยอ้างว่าพ้นอายุกำหนดรับการเกณฑ์ทหาร เมื่อท่านไม่ยอมรับทางศาลก็สั่งตัดสินให้จำคุก ๖ เดือน และให้ตำรวจคุมตัวไปหาพระครูญาณมงคล (ฟู ญาณวิชิโย) เจ้าคณะจังหวัดลำพูน วัดมหายานในสมัยนั้น^{๔๙} บังคับให้พระอภิชาตภิกขุลาสิกขาตามคำสั่งศาลและคำสั่งของพระครูญาณมงคล เจ้าคณะจังหวัดลำพูน ท้ายที่สุดพระอภิชาตภิกขุจึงจำเป็นต้องลาสิกขาในภาวะจำยอมในครั้งแรกด้วยความจำใจ เมื่อลาสิกขาแล้ว เจ้าหน้าที่ตำรวจก็ใส่กุญแจมือควบคุมตัวไปขังไว้ในสถานีตำรวจ ๑ คืน พอรุ่งเช้าก็ส่งพระอภิชาตภิกขุไปขังยังเรือนจำ ขณะที่ถูกขังในเรือนจำท่านได้ถูกล่ามโซ่ต้องนอนกับพื้นกระดาน และได้รับทุกขเวทนาเป็นอย่างมาก ดังท่านได้พรรณนาชีวิตในคุกไว้ในชีวประวัติองค์สมัยสามห้องว่า

เมื่อเข้าไปในคุกแล้วตำรวจก็ไขกุญแจมือออก แล้วปล่อยออกไปเสีย เมื่อตำรวจออกไปแล้ว นายคุมก็เอาโซ่มาล่ามติดขาทั้งสองข้าง พอบ่ายสี่โมงนายคุมก็ส่งเข้าไปในห้องขัง อภิชาตภิกขุขาปีก็มาเป็นทุกข์เวทนาปางนั้นปางหนึ่ง ต่อจากนั้นนายคุมก็เอาโซ่เหล็กมาล่ามหว่างขาให้นอนตรงช่องแป้น ถ้าจะเอี้ยวก็ให้เอี้ยวปลายตีนที่ช่องแป้น เหม็นก็เหม็น เลือดกัดก็กัด เลือดตัวไม่ใช้น้อย ตัวเท่าเม็ดข้าวเจ้า สองข้างเป็นหนามน่าเกลียดน่ากลัว ไม่เหมือนเลือดธรรมดา กัดเจ็บก็เจ็บ คันก็คัน พอรุ่งเช้าถึงเวลา ๗ โมงนายคุมก็เปิดประตูออกเข้าไปแก้ออกมาจากห้องขังพอถึงเวลา ๘ โมง ก็เป่านกหวีดกินข้าว กินข้าวก็ไม่อิ่ม ข้าวสุกผาเอ็บ หนึ่ง แงงถั่วยหนึ่งกินสี่คน พอกินก็เท่านั้นไม่พอกินก็เท่านั้น คนใดกินเร็วก็ได้หลายคำถ้าคนใดกินช้าก็ได้ ๒-๓ คำเท่านั้น แงงยอดฟักทองบ้าง แงงผักตำลึงบ้าง ไม่ต้องเลือกเอามัดตัดครึ่งเอาเท่านั้น

^{๔๙} ศิริศักดิ์ อภิศักดิ์มนตรี, *ชีวประวัติพระวัตรูปาคริวิชัย*, หน้า ๑๒๐

และปลาร้าจนเหม็น ข้าวก็เก่าแต่ปีแล้วปีขึ้น เม็ดแดงเหมือนไข่มด แข็งก็แข็ง อร่อยก็ไม่อร่อย นักโทษกินแล้วแข็งแรงดี^{๕๐}

ในระหว่างที่ถูกคุมขัง ท่านผ้าขาวปี^{๕๑} ท่านได้ไปเห็นโรงพยาบาลลำพูนอยู่ในสภาพที่ชำรุดทรุดโทรมมาก จึงเกิดดำริที่จะสร้างโรงพยาบาลใหม่ จึงแจ้งความประสงค์ให้พระท่ามะรง^{๕๒} เรือนจำทราบ พระท่ามะรงจึงรายงานไปยังจังหวัดว่า ผ้าขาวปียินดีที่จะสร้างโรงพยาบาลให้ใหม่ ทางจังหวัดเห็นว่า ผ้าขาวปีจะถูกขังเพียง ๖ เดือนเท่านั้น เกรงว่าจะสร้างไม่ทันแล้วเสร็จจึงไม่อนุญาต พระท่ามะรงจึงนำความแจ้งให้ผ้าขาวปีทราบ ผ้าขาวปีจึงถามว่า “รับเหมาก่อสร้างโรงพยาบาลแห่งนี้เป็นเงินสักเท่าไร ถ้าอาตมาอยู่ในคุกนี้เพียง ๖ เดือนไม่เสร็จ ถ้าเสร็จเมื่อไรอาตมาจะฉลองเมื่อนั้น พระท่ามะรงก็บอกว่าถ้าได้ ๑,๖๐๐ บาทก็รับได้ อภิชัยขาวปีก็พูดว่า ถ้าเงิน ๑,๖๐๐ บาทรับได้ก็ให้ไปบอกทางจังหวัดว่าอาตมาตกลงจะออกเงินจำนวนนี้”^{๕๓} พระท่ามะรงจึงสอบถามทางจังหวัดและได้รับการอนุญาตจากทางจังหวัดให้เริ่มทำการก่อสร้างโรงพยาบาล โดยรับเงินจากผ้าขาวปีไปให้ทางจังหวัดด้วย ซึ่งหลังจากได้รับเงินในการก่อสร้างก็ดำเนินการก่อสร้างทันที ตั้งแต่นั้นมาเรือนจำได้ผ่อนผันให้ท่านออกจากห้องขังของเรือนจำมาพำนักอยู่ที่โรงพยาบาลหลังเก่าและให้นักโทษ ๒ คนมาคอยปรนนิบัติรับใช้ อาหารการกินการเป็นอยู่สบายขึ้นดีกว่าเดิม

ในขณะนั้นเป็นเวลาเดือน ๘ เป้งเหนือเดือน ๖ ใต้ (ประมาณช่วงเดือนมิถุนายน) เป็นประเพณีสงกรานต์หรือบุญชั้ประจำปี ความศรัทธานำมาซึ่งผู้คนทั้งหลายมาทำบุญที่วัดและพากันมาทำบุญต่อที่ท่านผ้าขาวปีต่อ โดยรวบรวมเงินบริจาคในครั้งนี้ ๒,๐๐๐ บาทเศษ คู่กับเงินที่ใช้สร้างโรงพยาบาลและเหลืออีก ๔๐๐ บาท การก่อสร้างโรงพยาบาลดังกล่าวได้ใช้เวลาการก่อสร้างไม่ถึง ๖ เดือนและยังเหลือเวลาอีก ๑๐ วันจะครบตามกำหนด ๖ เดือน หลังจากครบกำหนดในการจำคุกตามที่ศาลได้ตัดสิน ผ้าขาวปีได้พ้นโทษในวันแรม ๒ ค่ำเดือน ๙ เหนือเดือน ๗ ใต้ (ประมาณช่วงเดือนกรกฎาคม) วันที่ท่านออกจากเรือนจำนั้นมีคนไปคอยต้อนรับท่านเป็นจำนวนมาก ตั้งแต่ประตูเรือนจำไปถึงวัดพระธาตุหริภุญชัย^{๕๔} และมีผู้ร่วมทำบุญถวายทานได้จำนวน

^{๕๐} ครูบาอภิชัยขาวปี, **ชีวประวัติองค์สมัยสามห้องของท่านอภิชัยขาวปี**, หน้า ๖.

^{๕๑} **ผ้าขาวปี** ใช้เรียกชื่อครูบาอภิชัยขาวปี ในเวลาที่ลาสิกขาจากสมณเพศแล้วท่านได้นุ่งขาวห่มขาวไม่ยอมแต่งตัวเป็นอย่างอื่น คนทั่วไปจึงเรียกว่า “ผ้าขาวปี”

^{๕๒} พระท่ามะรง หมายถึง ผู้คุมนักโทษ

^{๕๓} ครูบาอภิชัยขาวปี, **ชีวประวัติองค์สมัยสามห้องของท่านอภิชัยขาวปี**, หน้า ๗.

^{๕๔} เรือนจำ ในสมัยดังกล่าวตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกติดกับวัดพระธาตุหริภุญชัย ปัจจุบันได้เป็นที่ตั้งของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติหริภุญไชยซึ่งเริ่มก่อตั้งตั้งแต่ปี พ.ศ.๒๔๗๐ โดยพระยาราชกุลวิบูลย์ภักดีสมุหเทศาภิบาลมณฑลพายัพ.

๓๐๐ บาทเศษ เงินจำนวนนี้ผ้าขาวปีท่านได้เอาซื้อของทำทานให้กับนักโทษ เมื่อท่านไปถึงวัดพระธาตุทริภุญชัยได้มีการทำพิธีสะเดาะเคราะห์ หลังจากนั้นวันแรม ๔ ค่ำเดือน ๙ เหนือเดือน ๗ ได้ผ้าขาวปีได้ทำการถวายโรงพยาบาลและจัดงานฉลอง ไปจนถึงวันแรม ๘ ค่ำเดือน ๙ เหนือเดือน ๗ ได้เสร็จแล้ว ท่านก็ได้ไปหาครูบาศรีวิชัยที่วัดพระสิงห์จังหวัดเชียงใหม่

๒.๓.๕.๒ บวชครั้งที่ ๒

หลังจัดงานฉลองถวายโรงพยาบาลเสร็จ ผ้าขาวปีได้เดินทางไปหาท่านครูบาศรีวิชัยที่วัดพระสิงห์จังหวัดเชียงใหม่ ครูบาศรีวิชัยก็ได้จัดการอุปสมบทผ้าขาวปีขึ้นเป็นพระภิกษุอีกครั้งหนึ่ง ในช่วง พ.ศ.๒๔๖๗ โดยมีครูบาวัฒน์นันทารามหรือพระครูสรังค์ มีตำแหน่งพิเศษเป็นพระอุปัชฌายะ และสังฆราชองค์ที่ ๗ เจ้าคณะแขวงสะเมิงเป็นพระอุปัชฌาย์ และได้พำนักอยู่กับครูบาศรีวิชัยที่วัดพระสิงห์อีก ๑ พรรษาจากเหตุการณ์การบวชครั้งที่ ๒ ของท่านครูบาภิชัยขาวปีครั้งนี้ได้สะท้อนนัยยะปัญหาทางการเมืองในสังคมดังกล่าว เป็นประเด็นที่ว่าทำไมครูบาศรีวิชัยจึงไม่เป็นอุปัชฌาย์อุปสมบทให้ผ้าขาวปีโดยตรงมุมมองทางสังคมที่มีต่อผ้าขาวปีเป็นอย่างไร พอที่จะสันนิษฐานได้ดังนี้

๑. สถานะของครูบาศรีวิชัยกับทางคณะสงฆ์เชียงใหม่อาจมีความขัดแย้งปัญหากันอยู่ หนึ่งในปัญหาคือ การเป็นอุปัชฌาย์เถื่อน

๒. ครูบาศรีวิชัยอาจอยู่ในช่วงสร้างความสัมพันธ์กับทางคณะสงฆ์เชียงใหม่ จึงเลื่องลือที่จะอุปสมบทกับให้ผ้าขาวปี เพื่อป้องกันรอยร้าวที่จะเกิดขึ้น

๓. ผ้าขาวปีเป็นที่เฟื่องเลื่องจากการคณะสงฆ์และสังคมในบางส่วนว่าเป็นบุคคลที่มีมลทินติดตัว กล่าวคือ มีปัญหาต้องโทษติดคุกออกมา

๔. ครูบาวัฒน์นันทารามหรือพระครูสรังค์ มีฐานะเป็นพระอุปัชฌาย์ เป็นเจ้าหัวหมวดของนิกายยง ซึ่งเป็นนิกายที่ครูบาศรีวิชัยได้ยึดถืออยู่ จึงส่งผ้าขาวปีไปอุปสมบท

จากประเด็นดังกล่าวเป็นข้อสันนิษฐานถึงการให้ครูบาวัฒน์นันทารามเป็นพระอุปัชฌาย์แทนในการอุปสมบทในครั้งนี้ เพื่อป้องกันข้อครหาปัญหาในสังคมที่จะฟุ้งกล่าวให้โทษท่านอีก หลังจากที่ได้บวชได้ ๑ พรรษา ณ วัดพระสิงห์เชียงใหม่ ครูบาภิชัยขาวปีได้จาริกไปสร้างยังศาสนสถานและงานสาธารณประโยชน์

สรุป ระยะเวลาในช่วงที่สองครูบาภิชัยขาวปีเดินทางไปก่อสร้างยังศาสนสถานต่างๆ ทางพระพุทธศาสนาในบริเวณเขตอำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน เขตอำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง เขตอำเภอบ้านตาก อำเภอแม่ระมาด อำเภอแม่สอด จังหวัดตากและจาริกไปสร้าง ศาสนสถานในเขตประเทศพม่า รวมเป็นเวลา ๖ ปี ตั้งแต่อายุ ๓๖ ปีถึงอายุ ๔๒ ปี (ช่วงประมาณปี พ.ศ. ๒๔๖๗ – พ.ศ. ๒๔๗๓) รวมสิ้นทุนในการก่อสร้างในครั้งนี้จำนวน ๙,๑๓๙ บาทกับ ๖,๕๐๐

รูป เมื่อสร้างเจดีย์บ้านแม่ต่านเสร็จแล้วได้กลับมาจำพรรษาที่วัดแม่ละมอด อำเภอแม่ละมอด จังหวัดตาก

๒.๓.๕.๓ ลาลิกขาครั้งที่ ๒

เหตุการณ์ครั้งสำคัญที่เป็นจุดเปลี่ยนแห่งชีวิตสมณะครั้งที่ ๒ ของครูบาอภิชัยขาวปี ในขณะที่ทำการก่อสร้างครูบาอภิชัยขาวปีได้นำชาวบ้านเข้าไปตัดไม้ในป่าสงวนกอบกับเมื่อท่านสร้างวิหารวัดแม่ละมอด อันเป็นมูลเหตุให้ท่านต้องถูกบังคับให้ลาสิกขา ซึ่งขณะที่ท่านสร้างวิหารวัดแม่ละมอดนั้น เงินขาดไป ๗๐๐ บาท กอปรค่ารักทองคำ ๔๐๐ บาท ค่านายช่างปิดทองอีก ๓๐๐ บาท ท่านจึงประชุมปรึกษาศรัทธาชาวบ้าน และแจ้งให้ทราบว่ามีจำนวนเงินที่ท่านมีอยู่ ๕๐๐ บาท ซึ่งจะเก็บไว้เป็นทุนในการทำทานครั้งต่อไป ๑๐๐ บาท ศรัทธาชาวบ้านเมื่อทราบความ จึงเรียไรเงินอีก ๓๐๐ บาท ให้เป็นค่านายช่างปิดทองเมื่อสร้างวิหารวัดแม่ละมอดเสร็จ ความได้ทราบไปถึงทางอำเภอ ได้เรียกท่านไปไต่ถาม ซึ่งท่านรับว่ามีการเรียไรจริงหากไม่มีการเรียไรก็ไม่เสร็จทางอำเภอจึงฟ้องไปยังเจ้าคณะจังหวัดตากว่า พระอภิชัยภิกขุทำผิดกฎหมายการเรียไร เจ้าคณะจังหวัดตากจึงสั่งให้ท่านลาสิกขา โดยคำสั่งนั้นสั่งผ่านมาจากกิ่งอำเภอแม่ละมอด เจ้าหน้าที่ทางอำเภอ จึงไปบังคับให้ลาสิกขา ท่านได้ขอไปแก้คดีที่เจ้าคณะจังหวัด และขอผ่อนผันไม่ยอมลาสิกขา ซึ่งทางอำเภอผ่อนให้เพียง ๓ วัน ด้วยสถานการณ์ที่ถูกทางอำเภอบังคับจึงจำเป็นต้องลาสิกขาเป็นครั้งที่ ๒ กลับมานุ่งขาวห่มขาวเป็นผ้าขาวป้ออย่างเดิม หลังจากถูกลาสิกขาแล้ว ได้ไปสร้างเจดีย์แม่ต่านที่ก่อสร้างไม่เสร็จให้เสร็จ

หลังจากการก่อสร้างศาสนสถานเสร็จ ชาวอำเภอลีและอำเภอฮอดประมาณ ๓๐๐ คน ได้เดินทางมารับผ้าขาวป้อกลับอำเภอลี ได้ใช้เวลาในการเดินทาง ๑๐ วัน ๑๐ คืนและมาพักอยู่ทุ่งนาบ้านป่าหอกอีก ๔ คืน นายอำเภอลีสั่งให้เจ้าหน้าที่ตำรวจมาขับไล่โดยไม่มีเหตุผล เลยย้ายมาพักอยู่ที่กลางทุ่งนาบ้านแม่ต่าน ในขณะเดียวกันทางอำเภอลีได้รายงานไปทางจังหวัดลำพูนว่า ผ้าขาวปีได้นำปิ่นจากประเทศพม่ามา ๑,๐๐๐ กระบอก ทางจังหวัดได้ส่งตำรวจชั้นนายร้อย ๑ คน พลตำรวจ ๑ คน พระครูอีก ๒ ครู ใช้มาเป็นพาหนะในการมาดูว่าจะเท็จจริงประการใด เมื่อถึงที่หมายดังกล่าวดำเนินการสอบสวนและตรวจค้นตามที่รายงาน ปรากฏว่าไม่พบปิ่น ๑,๐๐๐ กระบอกดังได้กล่าวหา และได้พบปิ่นหนึ่งกระบอกจากชาวบ้านแม่ต่านซึ่งมีใบทะเบียนอนุญาตแล้ว

เมื่อเจ้าหน้าที่ทำการตรวจค้นและสรุปว่าท่านเป็นคนบริสุทธิ์แล้ว ผ้าขาวปีได้เดินทางจากบ้านแม่ต่านไปยังวัดพระนอนเมือปุคา อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อไปหาครูบาศรีวิชัย ระหว่างการเดินทางได้มีผู้คนที่ศรัทธามาต้อนรับจำนวนมาก ในทางกลับกันก็มีเจ้าหน้าที่คอยที่จะจับตัวผ้าขาวปีหลายแห่ง และเกิดเหตุการณ์ต่างๆ กับผ้าขาวปี คือ ในระหว่างเดินทางจากบ้านห้วยกานไปบ้านโง้งหลวง ครูกิ่งอำเภอบ้านโง้งได้พาเจ้าหน้าที่ตำรวจมาดักจับ แต่ก็จับไม่ได้

เพราะคนติดตามผ้าขาวปีจำนวนมาก เมื่อเดินทางไปถึงบ้านท่าลี่ก็ได้หยุดพัก พอตกเย็นมาข้าหลวงได้เรียกตัวผ้าขาวปีไปหาที่วัดร่องธารและได้สนทนาดังนี้

ข้าหลวง : ท่านอยู่บ้านใด เกิดที่ไหน

อภิชัยขาวปี : เดิมอาตมาอยู่บ้านแม่เทย ตำบลแม่ตืน อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน

ข้าหลวง : อ้อ ท่านเป็นคนเมืองนี้เหมือนกัน เวลานี้ท่านไปที่ไหนมา

อภิชัยขาวปี : อาตมาไปประเทศพม่ามา

ข้าหลวง : ท่านไปนานแล้วหรือ

อภิชัยขาวปี : อาตมาไปได้ ๕ ปีแล้ว

ข้าหลวง : ดีแล้วท่านก็ไม่มีเรื่องอะไร ท่านก็เป็นคนบริสุทธิ์แล้ว แต่ยังมีอีกอย่างหนึ่งขอให้ท่านเสียค่าประณตศึกษา ๘ บาท ให้กับทางอำเภอเสีย ถ้าท่านเสียค่าประณตให้เขาแล้ว ท่านก็จะไม่มีเรื่องอะไรอีก เกี่ยวข้องกับเรื่องนี้อย่างเดียวเท่านั้น เพราะว่ากฎหมายเขามีไว้อย่างนั้น”^{๕๕}

จากการสนทนาดังกล่าว กำนันทาลี่จึงเรียไรเงินจากลูกบ้านผู้มีความศรัทธาได้ ๑๕ บาท มอบให้ผ้าขาวปีเสียเงินค่าประณตศึกษาให้นายร้อย ๘ บาท เป็นอันพ้นมลทินในครั้งนี้ หลังจากเสียค่าประณตศึกษาเรียบร้อยแล้ว ผ้าขาวปีได้เดินทางพร้อมคณะไปวัดพระนอนแม่ปูคา อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่เพื่อร่วมงานเฉลิมฉลองวิหารพระนอนปูคากับท่านพระครูบาศรีวิชัยผู้เป็นอาจารย์จนเสร็จ แล้วเดินทางมาพักยังวัดพระบาทห้วยขาว ตำบลมะขามหลวง อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ ได้สร้างสนามกีฬาหน้าวัดจนเสร็จสิ้น แล้วเดินทางกลับมายังบ้านแม่ตืน อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน นายอำเภอลี้รู้ข่าวผ้าขาวปีจะมาจำพรรษาอยู่วัดแม่ตืน สั่งให้กำนันมาไล่ผ้าขาวปีไม่ให้อยู่จำพรรษาที่วัดแม่ตืนและกำชับให้บุคคลใดมาทำบุญจะต้องโทษด้วย ท่านจึงจำเป็นต้องย้ายไปจำพรรษาอยู่ที่วัดพระบาทตะเมาะ อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่โดยได้รับการอนุญาตจากนายอำเภอฮอด และได้รับการช่วยเหลือจากกรมป่าไม้ในการจับจองพื้นที่ในป่ามีขนาดกว้าง ๕๐๐ วา ยาว ๕๐๐ วา ไว้สำหรับสร้างศาสนสถาน ณ วัดพระบาทตะเมาะแห่งนี้ อาทิจึงสร้างวิหารครอบพุทบาท สร้างเจดีย์และกุฏิ ฯลฯ จากงานศาสนสถานผ้าขาวปีได้เดินทางไปสร้างสะพานข้ามแม่น้ำฮอด ฉลองเสร็จกลับมาจำพรรษาเดิมที่วัดพระบาทตะเมาะ

ในวันที่ ๙ เดือนพฤศจิกายน พ.ศ.๒๔๗๗ ครูบาศรีวิชัยได้ทำพิธีลงจอบแรกเพื่อบุกเบิกทางเป็นปฐมฤกษ์ในการสร้างทางขึ้นดอยสุเทพ^{๕๖} ผ้าขาวปีเมื่อได้ทราบการสร้างทางขึ้นดอยสุ

^{๕๕} ครูบาอภิชัยขาวปี, *ชีวประวัติองค์สมัยสามห้องของท่านอภิชัยขาวปี*, หน้า ๑๐.

^{๕๖} พระปลัดเชียวชาญ สุวิชาโน, *๔๒ พรรษาได้ร่มกาสาวพัสดร์ ครูบาเจ้าศรีวิชัย*, (เชียงใหม่ : วิทอินดีไชน์, ๒๕๕๗). หน้า ๙๖.

เทพ จึงพาชาวกระเหรี่ยงจากอำเภอลี่ แม่ทา เสรริมงาม อมก้อย ดอยเต่า ฮอด สบเมย แม่ระมาด มากกว่า ๕๐๐ ชีวิต มาช่วยสร้างทางขึ้นดอยสุเทพ โดยครูบาศรีวิชัยมอบหมายให้ผ้าขาวปีควบคุมดูแลการก่อสร้างจากเส้นทางตอนล่างสุดคือจากวัดศรีโสดา มาจนถึงช่วงที่สองคือวัดสภิกาคามี^{๕๗} ทั้งนี้ ในงานเขียนของศิริศักดิ์ อภิศักดิ์มนตรี^{๕๘} ได้อ้างถึงครูบาชัยยะวงศาพัฒนา เล่าไว้ในอนุสรณ์เนื่องในงานบำเพ็ญกุศลครบรอบสตมวารของพระครูพัฒนกิจจานุรักษ์ หนึ่งในบทบาทสำคัญของครูบาอภิชัยชาวผู้ควบคุมระเบิดหิน ว่า “ครั้นแล้วก็ลงมาช่วยครูบาอภิชัยชาวปีตัดหัวหินเอากะเทียมกรีดชักแนวแล้วเอาน้ำมันไขว้เจียดทาตามรอยกระเทียม แล้วหาฟืนมาถนอมมากๆ แล้วก็เอาไฟเผาจนไฟจะวอดแล้วให้หมู่กะเหรี่ยงหาน้ำมารดไฟและหินร้อนนั้นพร้อมกัน หินผานั้นก็แตกออกเป็นเสี่ยงๆ ส่วนหินแตกนั้นให้กะเหรี่ยงขนออกก่อสร้างสะพานหินต่อ”

ในการสร้างทางขึ้นสู่ดอยสุเทพครั้งนี้ ได้ใช้ระยะเวลาเพียง ๕ เดือนกับ ๒๒ วัน และได้กำหนดทำบุญ ให้รุดเดินได้ตรงกับวันที่ ๓๐ เมษายน พ.ศ.๒๕๓๘^{๕๙} โดยวันสมโภชเปิดทางขึ้นสู่ดอยสุเทพ ได้มีพิธีตั้งแต่ต้นทางขึ้นสู่บันไดนาคของวัดพระธาตุดอยสุเทพ มีการประดับธงตลอดทาง

๒.๓.๕.๔ บวชครั้งที่ ๓

หลังจากการสร้างขึ้นดอยสุเทพได้เสร็จสิ้นลง ครูบาศรีวิชัยได้กลับมาพักที่วัดพระสิงห์ หลวงศรีประกาศและเจ้าแก้วนรรัฐได้ปรึกษากับครูบาศรีวิชัย เรื่องการบวชของผ้าขาวปีให้เป็นพระภิกษุอีกครั้ง เพราะผ้าขาวปีอยู่ในสถานะจะเป็นฆราวาสก็ไม่ใช่จะเป็นพระก็ไม่เชิง แต่เป็นผู้ที่มีปฏิปทาน่าเลื่อมใสและถูกกลั่นแกล้งให้ลาสิกขาถึง ๒ ครั้ง ครูบาศรีวิชัยได้แย้งเกรงว่าถ้าบวชให้ผ้าขาวปีอีกครั้ง จะเกิดเหตุเรื่องยุ่งยากขึ้นในภายหลัง เนื่องจากได้มีคำแถลงการณ์จากทางคณะสงฆ์ประกาศห้ามผ้าขาวปีอุปสมบท ทว่าทางหลวงศรีประกาศและเจ้าแก้วนรรัฐได้ยืนยันกับ ครูบาเจ้าศรีวิชัยว่าจะไม่เกิดเหตุการณ์และปัญหาดังกล่าว จึงอนุญาตให้ทำการอุปสมบทผ้าขาวปีได้บวชเป็นพระภิกษุอีกครั้ง ณ วัดพระสิงห์ จังหวัดเชียงใหม่^{๖๐} ในวันอาทิตย์ที่ ๑๙ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๓๘ ตรงกับวันแรม ๒ ค่ำเดือน ๘ เหนือ เดือน ๖ ได้ โดยมีพระพุทธิมา วัดป่าหก อำเภอลี่ จังหวัดลำพูน เป็นพระอุปัชฌาย์อุปสมบท

^{๕๗} เพ็ญสุภา สุขคตะ ใจอินทร์, “จอบแรกครูบา” จุดเริ่มขบวนประชาชน, ปีที่ ๓๓ ฉบับที่ ๑๖๘๑ (พฤศจิกายน ๒๕๕๕) : ๗๖.

^{๕๘} ศิริศักดิ์ อภิศักดิ์มนตรี, ข้อวินิจฉัยประวัติครูบาศรีวิชัย, หน้า ๓๑๑.

^{๕๙} ประวัติถนนขึ้นดอยสุเทพของครูบาศรีวิชัย, (พิมพ์แจกงานประดิษฐานรูปของครูบาศรีวิชัย ณ แท่นเชิงดอยสุเทพทางห้วยแก้ว, ๒๕๐๗), หน้า ๑๑.

^{๖๐} พระปลัดเชียวชาญ สุวิชาโน, ๔๒ พรรษาได้ร่มกาสาวพัสตร์ ครูบาเจ้าศรีวิชัย, หน้า ๑๐๑.

เมื่อทำการอุปสมบทผ้าขาวปีให้เป็นพระอีกครั้งหนึ่ง หลังจากนั้นไม่นานครูบาศรีวิชัยผู้ซึ่งเป็นอาจารย์ได้ถูกต้องอธิกรณ์ข้อกล่าวหาหลายข้อ โดยเฉพาะเรื่องครูบาศรีวิชัยอุปสมบทให้ครูบาอภิชัยขาวปี ดังปรากฏในข้ออธิกรณ์ที่เจ้าคณะมณฑลพายัพว่า

“๔ เรื่องหนานปี ผู้ที่ต้องประกาศห้ามไม่ให้อุปสมบท ซึ่งลงในหนังสือแถลงการณ์คณะสงฆ์แล้วนั้น บัดนี้ได้ทราบว่า หนานปี ได้อุปสมบทแล้ว แต่วันที่ ๑๙ พฤษภาคม ศกนี้ ตรงกับวันอาทิตย์ แรม ๒ ค่ำ เดือน ๖ โดยเจ้าอาวาสวัดป่ารวก จังหวัดลำพูน เป็นผู้ให้อุปสมบทฯ ที่วัดพระสิงห์จังหวัดเชียงใหม่”

จากนั้นเจ้าคณะมณฑลพายัพสั่งให้ให้เจ้าคณะลำพูนไต่สวนพระอุปัชฌาย์ที่อุปสมบทให้ครูบาอภิชัยขาวปีว่าคือใคร หลังจากที่ทำการไต่สวนเสร็จได้เรียนเจ้าคณะมณฑลพายัพเรียนให้กับ อธิบดีกรมธรรมการ กระทรวงธรรมการ ดังนี้

เนื่องจากหนังสือของอาตมาภาพที่ ๘๒/๒๔๗๘ ลงวันที่ ๒๘ มิถุนายน ศกนี้ รายงานเรื่องพระสงฆ์ในจังหวัดเชียงใหม่ ขอลาออกจากปกครองคณะสงฆ์ ไปขึ้นอยู่ในความปกครองของพระศรีวิชัย และแจ้งว่าได้สั่งให้เจ้าคณะลำพูนไต่สวนเรื่องเจ้าอาวาสวัดป่ารวกเป็นพระอุปัชฌายะอุปสมบทหนานปีนั้น บัดนี้เจ้าคณะจังหวัดลำพูนได้สั่งให้เจ้าคณะแขวงลี้ไต่สวนแล้วได้ความว่า พระพุทธิมา อายุ ๖๖ ปี วัดป่าหก (ไม่ใช่วัดป่ารวก) ตำบลลี้ ซึ่งเดิมเป็นพระอุปัชฌายะในตำบลนั้น และได้ลาออกไปเข้าคณะพระศรีวิชัย เมื่อศกก่อนนั้น เป็นผู้ตั้งอุปชฌายะให้อุปสมบทหนานปี ณ วัดพระสิงห์ จังหวัดเชียงใหม่ โดยได้รับคำสั่งของพระศรีวิชัย มีสำเนาคำให้การของพระพุทธิมาแนบมาพร้อมด้วยหนังสือนี้แล้ว^{๖๑}

๒.๓.๕.๕ ลาลิกขาครั้งที่ ๓

หลังจากนั้น ครูบาศรีวิชัยได้ถูกส่งตัวลงกรุงเทพฯ เพื่อทำการชำระข้ออธิกรณ์ดังกล่าว ในขณะที่ทางจังหวัดเชียงใหม่ได้มีคำสั่งให้ครูบาอภิชัยขาวปีลาสิกขาภายใน ๗ วัน ซึ่งครูบาอภิชัยขาวปีได้ขอเลื่อนการลาสิกขาจนกว่าครูบาเจ้าศรีวิชัยจะกลับเชียงใหม่ และได้โทรเลขจากเชียงใหม่ถึงนายกรัฐมนตรีและผู้แทนกรุงเทพฯ ในวันที่ ๔ ธันวาคม ๒๔๗๘ ดังข้อความที่ปรากฏในสำเนาโทรเลขดังนี้

“กราบเรียน ท่านเจ้าคุณนายกรัฐมนตรีและผู้แทนกรุงเทพฯ
คณะสงฆ์สั่งให้อาตมาสึกจากภิกษุภายใน ๗ วัน ขอเลื่อนเมื่อครูบาศรีวิชัยกลับเชียงใหม่ ได้โปรดสั่ง

^{๖๑} เอกสารสำนักนายกรัฐมนตรีกองกลาง สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี สร.๐๒๐๑.๑๐/๖๑ เรื่อง พระศรีวิชัยไม่ปรองดองกับคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๔๗๘-๒๔๗๙, อ้างใน พระปลัดเชื้อชาญ สุวิชาโน, ๔๒ พรรษาใต้ร่มกาสาพัสตร์ ครูบาเจ้าศรีวิชัย, หน้า ๑๐๒-๑๐๘.

(ลงนาม) พระอาพิไชยปี”

หลังจากนั้นพระมหาสุตใจ วัดเกตุการามและพระครูวัดพันอันมาบังคับให้ครูบา
อภิชัยชาวปืลาสิกขา โดยให้เหตุผลว่า ความผิดประการหนึ่งของครูบาศรีวิชัย คือการบวชให้กับ
ท่านซึ่งเคยถูกคำสั่งจากทางคณะสงฆ์ห้ามบวชเป็นพระตลอดชีวิต ถ้าไม่ลาสิกขาทางการจะนำตัว
ครูบาศรีวิชัยจำคุกและท่านจะไม่ได้กลับมาอีก^{๒๒} ด้วยความกตัญญูและความรัก ห่วงใยที่มีต่อผู้เป็น
อาจารย์ ท่านจึงยอมลาสิกขาด้วยภาวะจำยอมต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น เป็นผ้าขาวอีกครั้งหนึ่ง
จากนั้นผ้าขาวปีได้ออกจากวัดพระสิงห์ กลับไปสร้างกุฏิและศาลาที่วัดบ้านปาง แล้วกลับไปอยู่
จำพรรษาที่วัดพระบาทตะเมาะตามเดิม

จนกระทั่งครุบาทศรีวิชัยได้พัฒนาผลทินจากอิทธิพลที่ถูกกล่าวหา ได้กลับสู่วัดบ้านปางไม่นาน ครุบาทศรีวิชัยได้อาพาธหนักและถึงแก่กรรมภายในปี พ.ศ.๒๔๘๑ ครุบาทอภิชัยชาวปู้ซึ่งเป็นผู้ซึ่งเป็นผู้ได้สร้างเมรุ ๑ หลังพร้อมกับสร้างปราสาท ๑ หลังและหีบเก็บสรีระร่างของครุบาทศรีวิชัยไว้ที่บ้านปาง และหลังจากที่ได้ประกอบพิธีงานพระราชทานเพลิงศพครุบาทเจ้าศรีวิชัยแล้ว ครุบาทอภิชัยชาวปู้ได้เป็นประธานในการก่อสร้างสะพาน^{๖๓} ข้ามแม่น้ำปิงระหว่างลำพูนกับเชียงใหม่ เพื่อสืบทอดเจตนารมณ์สุดท้ายที่ครุบาทศรีวิชัยเป็นประธานสร้างแต่ไม่ทันเสร็จได้มรณภาพไปก่อน หลังจากการสร้างสะพานเสร็จได้ตั้งชื่อว่าสะพานศรีวิชัย เพื่อเป็นอนุสรณ์ระลึกถึงครุบาทเจ้าศรีวิชัย

ช่วงระยะเวลาดังกล่าว ครูบาอภิชัยขาวปีได้ทำหน้าที่ธรรมทายาทสืบทอด
เจตนารมณ์ของผู้เป็นอาจารย์มาโดยตลอด หลังจากได้ทำการฌาปนกิจพระราชทางเพลิงศพครูบา
ศรีวิชัย ครูอภิชัยขาวปีได้เริ่มสร้างศาสนสถาน และงานสาธารณะประโยชน์ต่างๆ ตั้งแต่อายุ ๔๒
ปี ถึงอายุ ๖๕ ปี

สรุป ระยะเวลาในช่วงที่สามครูบาอภิชัยขาวปีจาริกไปก่อสร้างยังศาสนสถานต่าง ๆ ทางพระพุทธศาสนาและงานสาธารณประโยชน์ในบริเวณเขตอำเภอบ้านโฮ่ง อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน เขตอำเภอเสริมงาม จังหวัดลำปาง เขตอำเภอเมือง อำเภอฮอด อำเภอจอมทอง อำเภอสันป่าตอง อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ รวมเป็นเวลา ๒๓ ปี ตั้งแต่อายุ ๔๒ ปีถึงอายุ ๖๕ ปี (ช่วงประมาณปี พ.ศ. ๒๔๗๓ – พ.ศ. ๒๔๙๖) รวมสิ้นทุนในการก่อสร้างในครั้งนี้ที่สามารถรวบรวมได้ประมาณ ๒๔๙,๙๐๙.๕๕ บาท และยังมีบางส่วนที่ไม่ปรากฏทุนในการก่อสร้าง จาก

๖๒ จรัส โฆษณานันท์, ตามรอยพระครุบาเจ้าศรีวิชัยและพระครุบาขาวปี นักบุญแห่งล้านนา, (กรุงเทพมหานคร : มีเดีย เพรส, ๒๕๕๗), หน้า ๑๕๗.

^{๖๓} คณะศึกษานานาชาติ, ที่ระลึกในงานวันเกิดครบ ๘๘ ปีพระครูสุภัทรสีลคุณ (หลวงปู่ดวงดี สุภทฺโท), (เชียงใหม่ : วัดท่าจำปี, ๒๕๓๗), หน้า ๑๕.

ข้อมูลการก่อสร้างดังกล่าวได้เทียบจากเอกสาร คือ หนังสือประวัติองค์สมัยสามห้องและหนังสือเล่าขานตำนานธรรม ฉบับครูบาเจ้าอภิชัยขาวปี

๒.๓.๕ ปัจฉิมวัย

ในช่วงปัจฉิมวัยของครูบาอภิชัยขาวปี หลังจากได้ผ่านอุปสรรคเรื่องราว จุดเปลี่ยนของชีวิตที่ผ่านมา ครูบาอภิชัยขาวปีในฐานะนักเผยแผ่พระพุทธศาสนาและนักพัฒนาสังคมได้สร้างคุณประโยชน์ให้กับสังคมในมณฑลพายัพไว้มากมาย แต่ทว่าร่างกายของท่านได้ชราภาพขึ้นตามสภาพของธรรมชาติ แต่จิตวิญญาณในฐานะผู้นำของครูบาท่านเปี่ยมล้นด้วยกำลังใจที่จะสานต่อปณิธานของผู้เป็นอาจารย์และต้องการช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ให้พ้นจากสภาพสังคมที่เป็นอยู่ ช่วงบั้นปลายชีวิตครูบาอภิชัยขาวปีได้อาศัยอยู่วัดพระบาทตะเมาะ แล้วย้ายมาจำพรรษาที่วัดพระธาตุดวงเดียว ในขณะเดียวกันครูบาขาวคำปันได้นำศรัทธามานุกเบิกแผ้วถางทำความสะอาดในบริเวณเชิงดอยผาหมาน ได้นิมนต์ครูบาอภิชัยขาวปีมาจำพรรษาอยู่เชิงดอยผาหมาน เพื่อเป็นที่พำนักและปฏิบัติธรรม ในระยะเวลาดังกล่าวครูบาที่ได้รับนิมนต์ไปเป็นประธานในการก่อสร้างงานต่างๆ ทำให้สุขภาพร่างกายของครูบาท่านซูบผอมและอ่อนแอลง จนในปี พ.ศ. ๒๕๑๘ ร้อยตรีสังต์ ธรรมสาณกุล นายอำเภอและบรรดาคณะศิษยานุศิษย์มองเห็นถึงปัญหาด้านสุขภาพร่างกายของท่านและมีความชราภาพ จึงออกหนังสือประกาศจากทางอำเภอเรื่อง ห้ามนิมนต์ครูบาอภิชัยขาวปีออกจากเขตอำเภอ ซึ่งมีความปรากฏดังนี้

เนื่องจากคณะกรรมการวัดพระพุทธบาทผาหมาน ญาติพี่น้องพร้อมด้วยศรัทธาสาธุชนชาวอำเภอได้พร้อมใจกันพิจารณาเห็นว่า ในปัจจุบันนี้ ท่านครูบาอภิชัยขาวปีซึ่งเป็นนักบุญที่สาธุชนทั้งหลายในภาคเหนือมีความเคารพเลื่อมใส ได้ชราภาพลงมากแล้ว ไม่สมควรที่จะให้ผู้ใดนิมนต์ท่านออกไปนอกเขตท้องที่อำเภอ เพื่อที่จะให้ท่านได้พักผ่อนจำศีลภาวนาในบั้นปลายของชีวิต หากผู้ใดมีจิตศรัทธาที่จะบำเพ็ญกุศลร่วมกับท่านก็ขอให้มาร่วมทำบุญได้ที่วัดพระพุทธบาทผาหมาน ฉะนั้น นับตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป ไม่ให้ผู้ใดนิมนต์ท่านออกไปนอกเขตท้องที่อำเภอ หากมีความจำเป็นและมีเหตุผลเพียงพอก็ขอให้ไปทำความตกลงกับนายอำเภอได้^{๒๖๔}

คำประกาศจากทางการอำเภอดังกล่าว ได้ประกาศไว้ ณ วันที่ ๒๒ เมษายน ๒๕๑๘ เพื่อป้องกันคณะศรัทธา ผู้คนมานิมนต์ท่านไปเป็นประธานในการก่อสร้างงานต่างๆ ด้วยอุปนิสัยของครูบาท่านเป็นคนที่เมตตาธรรมและไม่ค่อยจะปฏิเสธการนิมนต์จากคณะศรัทธา ผู้คน

^{๒๖๔} สำเนาประกาศอำเภอ อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน จังหวัดแม่ฮ่องสอน, เล่าขานตำนานธรรม ฉบับ ครูบาเจ้าอภิชัยขาวปี, หน้า ๒๑.

ที่มาจากที่ต่างๆ ทั้งนี้ถ้าหากครุบารับการนิมนต์แล้วไม่ว่าจะใกล้หรือไกล ครุบาท่านจะได้ไปโปรดเมตตาเป็นประธานในสถานที่นั้นๆ ให้ได้ จึงเป็นอีกเหตุผลประการหนึ่งที่ทางการอำเภอถือว่าจำเป็นที่จะต้องออกหนังสือประกาศความให้รับทราบโดยทั่วกัน อย่างไรก็ตามครุบาได้รับนิมนต์จากคณะศรัทธาวัดท่าตันธงชัย อำเภอทุ่งเสลี่ยม จังหวัดสุโขทัย เป็นประธานในการสร้างพระวิหาร ทั้งนี้ครุบาได้รับนิมนต์จากทางวัดสันตันแอ้ม จังหวัดลำปางก่อน จึงเดินทางไปจังหวัดลำปาง เมื่อเสร็จกิจได้เดินทางไปวัดท่าตันธงชัย อำเภอทุ่งเสลี่ยม จังหวัดสุโขทัยต่อไป

จากการรับนิมนต์ของท่าน จะสังเกตได้ว่าครุบาจะให้ความสำคัญต่อลำดับการนิมนต์ ที่ไหนมานิมนต์ก่อนก็จะไปตามลำดับการนิมนต์นั้น ในขณะที่เดินทางไปวัดท่าตันธงชัยด้วยระยะทางที่ค่อนข้างไกล กอปรด้วยร่างกายในวัยชราทำให้ท่านมีปัญหาสุขภาพเหน็ดเหนื่อยอ่อนล้าไปตามลำดับเมื่อไปถึงที่หมายคือวัดท่าตันธงชัย ครุบาท่านได้พักอยู่กระท่อมนอกเขตวัด ในคติความเชื่อจารีตของล้านนาแล้ว จะมีการแบ่งเขตวัดออกเป็น ๒ เขตคือ เขตพุทธาวาส (ช่วงแก้ว) ที่อยู่สำหรับพระพุทเจ้า และเขตสังฆาวาส ซึ่งเป็นที่อยู่สำหรับพระภิกษุ สามเณร จะสังเกตได้ว่าครุบาท่านได้ให้ความสำคัญกับแนวคิดความเชื่อดั้งเดิมของจารีตสงฆ์ในล้านนา เมื่อท่านครุบาอภิขัยชาวปีได้เดินมาถึงและพักอยู่ที่วัดท่าตันธงชัย ด้วยระยะทางที่ไกลกับช่วงเวลาที่นานในการเดินทางในครั้งนี้ ทำให้ท่านซึ่งอยู่ในวัยชราไม่ได้พักผ่อนอย่างเพียงพอ และร่างกายที่ไม่ค่อยแข็งแรง เกิดอาการเป็นไข้หวัดใหญ่จับสั่น อาการทรุดลงเรื่อยๆ เมื่อถึงเวลา ๑๖.๐๐ น. ท่านครุบาอภิขัยชาวปีได้มรณภาพลงด้วยอาการอันสงบ ตรงวันกับขึ้น ๑๔ ค่ำเดือน ๖ เหนือ ตรงกับพฤหัสบดีที่ ๓ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๒๐^{๖๕} รวมอายุ ๘๘ ปี ซึ่งในช่วงเวลาแห่งการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของครุบาอภิขัยชาวปี ได้ยึดเอาวัดพระพุทธรบาทตะเมาะ (พ.ศ.๒๔๗๔-๒๔๙๙) วัดพระธาตุห้าดวง (พ.ศ.๒๕๐๐-๒๕๐๕) และวัดพระพุทธรบาทผาหนาม (พ.ศ.๒๕๐๖-๒๕๒๐) เป็นที่พำนักอาศัยและศูนย์กลางในการเข้าหาของพหุชน

๒.๓.๖ เกียรติคุณที่ได้รับ

ร่องรอยเส้นทางแห่งการจาริกเพื่อประโยชน์ให้กับมวลชน ได้ปรากฏถึงความเจริญทางศาสนาอุปถัมภ์ศาสนาวัตถุและสาธารณูปการที่ปรากฏ เป็นเครื่องหมายแห่งความดีประจักษ์ให้เห็นตัวตนที่แท้จริงของครุบาอภิขัยชาวปี กับการพัฒนาสังคมกับพระพุทธศาสนาไปในคราวเดียวกัน แม้ตลอดการมีชีวิตของท่านจะเจออุปสรรคเรื่องราวการเปลี่ยนแปลงแห่งชีวิตก็ตาม แต่ท่านไม่เคยว่างเว้นจากงานพัฒนาแม้แต่เพียงวันเดียว ด้วยเหตุผลหลักคือ การยังความผาสุกและประโยชน์

^{๖๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๒.

ให้กับส่วนรวมสังคมและมวลชน เกียรติคุณของท่านได้เผยแพร่ออกไปโดยผ่านการตีพิมพ์ของสำนักพิมพ์ต่างๆ เพื่อที่ต้องการเชิดชูความดีของท่าน ดังในนิตยสารอภินิหารและพระเครื่อง^{๖๖}ว่า

ท่านเป็นนักบุญคนแห่งลานนาไทยคนที่ ๒ ท่านเคยถูกกล่าวหาว่า สร้างสมผู้คน กบฏคิดแยกดินแดนแต่ความจริงตั้งแต่อายุ ๒๔ ปีจนถึงปัจจุบัน ท่านคิดแต่สร้างถาวรวัตถุ ที่เป็นสาธารณะประโยชน์เท่านั้นจนรัฐบาลเห็นคุณงามความดีของท่านได้ “มอบโล่ทองคำ” เป็นรางวัล

นอกจากวารสารฉบับดังกล่าวยังมีการตีพิมพ์โฆษณาประกาศเกียรติคุณของท่านดังนี้

ข่าวดีมาก ! ตัวดีมาก ! ครูบาภิชัยขาวปี พรรษา ๘๑ นักบุญแห่งลานนาไทย ศิษย์เอกพระครูบาศรีวิชัย รับนิมนต์จะมาถึงบ้านทุ่งป่าเกิดใกล้โรงเรียนแม่ใจสันทราย จังหวัดเชียงใหม่... ถึงบริเวณงานวันที่ ๑๖ เดือน ๘ ขึ้น ๑๒ ค่ำเวลาก่อนเที่ยง ไม่อยากดัง แต่ดังถึงนอกประเทศ พม่า,แม่สลดเชียงตุง,เมืองต่วน,เมืองหาง แม้ยอดคนแห่งเมืองไทย จอมพล ป.พิบูลย์สงคราม ยังไปร่วมทำบุญร่วมตรง ก.ม.ที่ ๕๒ ถนนเชียงใหม่-จอมทอง บัดนี้ที่ตรงนั้นมีอาคารถาวรชื่อ “โรงเรียนห้วยน้ำดิบอภิชัยขาวปี” ไปแล้ว จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ไปร่วมทำบุญที่ ก.ม ๑๓๗ พระธาตุห้าดวง ถนนลำพูน-ลี่ บัดนี้ที่ตรงนั้นมีอาคารถาวรค่ายลูกเสือไปแล้ว ๑ ใน ๔๐ โล่ที่รัฐบาล(โดยกระทรวงศึกษาธิการ) มอบให้ฐานะสร้างอาคารถาวรให้โรงเรียนต่างๆ^{๖๗}

ทั้งนี้ จากการคิดแต่จะสร้างศาสนสถานและงานสาธารณประโยชน์ของท่าน ทำให้หน่วยงานต่างๆ และทางรัฐบาลได้มอบโล่ทองคำ เพื่อแสดงถึงคุณงามความดีที่ท่านสร้างให้กับสังคมและประเทศชาติ จากผลงานเชิงประจักษ์ดังกล่าวเป็นสิ่งที่ผู้คนให้สังคมในสมัยนั้น ได้ร่วมกันคิดและพิจารณาว่าการกระทำของครูบา ดังกล่าวว่า “จริงหรือไม่? ที่ครูบาภิชัยขาวปีถูกคนบางกลุ่มต่อต้านว่าเป็นกบฏ สร้างความแตกแยกและเป็นภัยแก่สังคม” ทั้งที่ท่านมีอุดมการณ์เพื่อสังคมมาโดยตลอด คุณค่าและคุณประโยชน์ของท่าน ถือได้ว่ามีค่ามากกว่ารางวัลที่ได้รับ และยังเป็นบทสะท้อนให้เห็นว่าเกียรติคุณที่ได้รับต่างๆ เป็นสิ่งรับรองความชอบธรรมของครูบาภิชัยขาวปีด้วย

^{๖๖} วิบูลย์ วงษ์ประเสริฐ, ครูบาภิชัยขาวปี วัดพระบาทผาหนาม อำเภอเถิน จังหวัดลำพูน ศิษย์ของครูบาศรีวิชัย, **อภินิหารและพระเครื่อง**, ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๒๙ (ธันวาคม ๒๕๑๓): ๔๘.

^{๖๗} ใบปลิวเชิญชวนร่วมทำบุญร่วมกับครูบาภิชัยขาวปี, พิมพ์โดย อุดมพร อัสวาทกูร, (เชียงใหม่ : กลางเวียง, ๒๕๑๓).

๒.๔ อุดมการณ์และการสร้างความศรัทธาของครูบาอริชัยชาวปี

๒.๔.๑ อุดมการณ์ คติธรรม คำสอน

ครูบาอริชัยชาวปี ได้กำเนิดที่บ้านแม่เทย อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน สภาพความเป็นอยู่มีฐานะความยากจน ดำรงชีวิตโดยการหาของป่าอย่างยากลำบาก ด้วยสภาพทางภูมิลักษณะที่ท่ำนถื้อกำเนิดเป็นบริเวณป่าห่างไกลความเจริญ ด้วยสถานะความยากจนทางครอบครัวก่อปรกับการสูญเสียบิดาในวัยเยาว์ ทำให้ครูบาอริชัยมองหาหลักอันเป็นที่ยึดถือหรือที่พึ่งในการดำเนินชีวิตในอนาคต นอกจากมารดาผู้เลี้ยงดูมาแล้ว สิ่งหนึ่งที่เป็นแรงผลักดันทำให้ครูบาอริชัยเดินบนเส้นทางพระพุทธศาสนา คือความปรารถนาแรกเริ่มของมารดาที่จะอยากให้เห็นลูกได้ครองผ้ากาสาวพัสตร์และปัจจัยหนึ่งคือ ครูบาเจ้าศรีวิชัย ผู้เป็นแรงขับเคลื่อนที่ทำให้ครูบาอริชัยชาวปีต้องการที่จะสร้างและยกสถานะตัวเองให้ดีขึ้นท่ามกลางสภาพสังคมที่กำลังบีบตัว โดยการเข้ามาบวชเป็นสามเณรและอุปสมบทเป็นพระภิกษุตามลำดับ มีพระครูบาศรีวิชัยเป็นพระอุปัชฌาย์ ในช่วงที่ครูบาอริชัยชาวปีเป็นพระอยู่ เป็นช่วงที่ครูบาศรีวิชัยเกิดความขัดแย้งกับคณะสงฆ์ ด้วยเหตุผลเรื่องการคัดค้าน พ.ร.บ.คณะสงฆ์ใหม่จากส่วนกลางมาบังคับใช้ในล้านนาอันเป็นการเปลี่ยนแปลงวิถีระเบียบปฏิบัติดั้งเดิมของสงฆ์ในล้านนา จากการปฏิบัติของครูบาอริชัยชาวปีพบว่า ได้สืบทอดอุดมการณ์เจตนารมณ์ระเบียบปฏิบัติแบบล้านนาดั้งเดิมวิธีการปฏิบัติจากครูบาศรีวิชัย ซึ่ง พรศิลป์ รัตนชูเดช ได้ยืนยันอุดมการณ์ดังกล่าวว่า แรงผลักดันที่ทำให้ครูบาอริชัยชาวปีสามารถที่จะทำงานให้กับสังคมและพระพุทธศาสนาได้อย่างมั่นคงคือ การเห็นเป้าหมายการทำงานเพื่อมหาชนของครูบาศรีวิชัยและได้สืบทอดเจตนารมณ์ต่อจากครูบาศรีวิชัย^{๒๘} อันได้แก่ การก่อสร้างและบูรณะปฏิสังขรณ์ วัดวาอาราม การไม่ฉันอาหารจำพวกเนื้อสัตว์ และการนั่งบำเพ็ญสมาธิภาวนาอย่างเคร่งครัด ซึ่งเป็นบทสะท้อนทางสังคมให้เห็นถึงการไม่ยอมขึ้นตรงต่อคณะสงฆ์ส่วนกลาง

ในขณะเดียวกันครูบาอริชัยชาวปีได้จาริกไปสร้างศาสนสถานทั่วภาคเหนือ และมีลูกศิษย์ ผู้ติดตามมากขึ้น ทำให้ครูบาอริชัยชาวปีถูกเพ่งเล็งจากทางราชการและคณะสงฆ์ว่าเป็นขบวนการต่อต้าน ช่วงเวลาดังกล่าวครูบาได้ถูกยึดเหนี่ยวข้อหาจากทางราชการปกครองในสมัยนั้น และทางการคณะสงฆ์ที่คอยตั้งข้อหาถ่วงถ่วง ด้วยเหตุดังกล่าวจึงถูกลาสิกขาและนุ่งขาวห่มขาวมา ๓ ครั้ง การถูกจับลาสิกขหลายครั้งหลายคราเช่นนี้ เป็นข้อยืนยันอย่างชัดเจนว่า ครูบาอริชัยชาวปีมีการดำรงอยู่ที่เป็นภัยต่อทางราชการ ที่เนื่องด้วยอุดมการณ์ต่อต้านการเปลี่ยนแปลงทางศาสนา และเสมือนเป็นการต่อต้านอำนาจรัฐซึ่งเป็นผู้ประกาศใช้ พ.ร.บ.สงฆ์ด้วย

^{๒๘} สัมภาษณ์ ดร.พรศิลป์ รัตนชูเดช, อาจารย์พิเศษ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่, ๓๐ มกราคม ๒๕๖๐.

อย่างไรก็ตาม ครุบาอภิชัยชาวปีได้แสดงจุดยืนออกจากทางอำนาจคณะสงฆ์ใหม่ โดยในปี พ.ศ.๒๔๘๔-๒๕๐๑ ครุบาได้เขียนหนังสือจำนวนหนึ่งขึ้นมา ซึ่งเสมือนเป็นการแสดงจุดยืนหรืออุดมการณ์ชัดเจนในการไม่เห็นกับระเบียบวิธีใหม่ที่คณะสงฆ์ใหม่ใช้กัน ได้แก่ ระเบียบวิธีการสวดมนต์ การอาราธนาศีล วิธีการไหว้พระ การครองจีวร ฯลฯ ในขณะเดียวกันก็เชิดชู ระเบียบวิธีการปฏิบัติแบบ “ดั้งเดิม” ที่ครุบาอภิชัยชาวปีตีความและอ้างอิงหลักธรรมให้เหนือกว่า ว่าถูกต้องตามหลักพุทธศาสนามากกว่า และยังมีเขียนถึงแถลงการณ์ชี้แจงการนับวันอุโบสถศีลหรือวันพระที่ถูกต้อง ซึ่งไม่ตรงกับทางการที่กำหนด จากเหตุการณ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงศรัทธาของมวลชนอย่างชัดเจนว่า ส่วนไหนที่นับถือครุบาอภิชัยชาวปี โดยสังเกตได้จากการปฏิบัติตามระเบียบวิธีการที่ครุบาได้เขียนไว้ในหนังสือองค์ศาสนาสองห้อง เช่น การไม่สวดมนต์และการอาราธนาศีลพร้อมกัน การไม่รับคำว่า “อามะ ภันเต” เป็นต้น^{๖๙}

คติธรรม คำสอนที่เน้นหนักไปในเรื่องของการชี้เรื่องบาปบุญคุณโทษ การอยู่ร่วมกันในสังคม การเคารพในคุณของพระรัตนตรัยอย่างหาที่สุดมิได้ แม้การจะกล่าวคำสวดมนต์ที่เป็นภาษาบาลีครุบาท่านได้ให้ความสำคัญต่อภาษาจะกล่าวเป็นเล่นมิได้เพราะเป็นคำของพระพุทธเจ้า โดยเฉพาะหลักศีล ๕ ครุบาอภิชัยได้แนะนำว่าเป็นธรรมของผู้ครองเรือนหรือฆราวาสคฤหัสถ์ว่า

...เป็นคนฆราวาสคฤหัสถ์นั้น อภิชัย ชาวปีชี้แจงว่าขอให้อฆราวาสคฤหัสถ์ที่ขอได้รักษาตั้งแต่ปาณาฯ ขึ้นถึง สุราฯ ก็พอได้แล้ว นับตั้งแต่ วิกาลโภฯ ขึ้นถึงอุจจาสนะฯ นั้นกันคฤหัสถ์คนใดสมทานเอาแล้ว ปฏิบัติได้ตลอดชีวิตนั้น ก็จักได้ไปเสวยสุขอยู่ในสวรรค์เป็นแน่ว คฤหัสถ์คนใดสมทานเอาแล้วปฏิบัติบ้างตามก็จักได้ไปเสวยมหาวินิยาอยู่ในโลกนารกนานมหากัป ๑ จึงพ้น อย่าสงสัยเลย...^{๗๐}

การกล่าวของครุบาแสดงให้เห็นถึงคำสอนที่เน้นไปเฉพาะตัวของบุคคลหรือฆราวาสผู้ครองเรือนให้รักษาศีล ๕ เป็นหลักธรรมสายกลางที่มีความพอดี เอื้อต่อการดำเนินชีวิต พร้อมกระนั้นได้ชี้ถึงความเชื่อเรื่องนรก สวรรค์ถึงการกระทำของตัวบุคคลของการรักษาศีล ทั้งนอกจากเน้นในเรื่องศีลของฆราวาส ด้านบรรพชิตครุบาได้ชี้แจงถึงข้อวินัย เช่น ระเบียบวิธีของการสวดมนต์ ครุบาอภิชัยชาวปี ได้ชี้แจงว่า

...โยคาวจรคฤหัสถ์ได้ชุดหัว บได้ชุดคิ้ว บได้บวชเป็นผ้าขาว บได้บวชเป็นภิกขุ บได้บวชเป็นสามเณรนั้น อย่าสูตรบาตรร่วมกันเป็นหมู่เนื้อ จักได้ตกป่นนารกเก้งกับ จักได้เป็นเปรตเก้งกับปี บาลีหมู่บิไซครองฆราวาสคฤหัสถ์ เป็นครองแห่งนักบวช... ภิกขุสอนคน

^{๖๙} ขวัญชีวัน ศรีสวัสดิ์, “ขบวนการครุบาชาวปีกับกระแสเรียกร้องปฏิรูปในภาคเหนือของประเทศไทย”, รายงานวิจัย, (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, ๒๕๓๒), หน้า ๗-๘.

^{๗๐} อภิชัย ชาวปี, องค์ศาสนา ๒ ห้อง, หน้า ๔.

คลุ่ห้สัถ์ว่บาลีกันเป็นหมู่่นั้ ฤิกขุคนั้บู้จ้กัธรรม บู้จ้กัผิด บู้จ้กัถูก เท่ารู้แต่สามัคคักัน
พร้อมเพียงกัน หื้อได้เหมือนกัน หื้อออกเสียงดังเหมือนกันเท่านั้น ผิดถูกบู้ คนผู้เป็น
คลุ่ห้สัถ์ทั้งหลาย อย่างนับเชื้อเนื้อ จักพากันตกนารกบู้เมื่อนา...^{๗๑}

การชี้แจงเรื่องการสวดบาลีหมู่ ครูบาภิชัยขาวพยายามที่จะชี้แจงตามพระธรรมวินัย
ของพระพุทธเจ้า ว่าการที่พระภิกษุให้ฆราวาสผู้ยังไม่มีความรู้ความคล่องแคล่วความชำนาญทางภาษาบาลี
สวดมนต์ภาษาบาลีร่วมกับนั้น เป็นการผิดพระวินัยของพระภิกษุ ซึ่งในพระปาฏิโมกข์ หมวดปาจิต
ติย มุสาวรรคที่ ๑ ข้อที่ ๔ ว่าด้วยเรื่อง ปทโสธัมมสิกขาบท ซึ่งมีความว่า ภิกษุสวดบทธรรมคือ
บาลีและคาถาร่วมเสียงเดียวกับอนุสสัมบันคือสามเณรและคลุ่ห้สัถ์ ต้องอาบัติปาจิตติย ทุกขณะ
ระยะบทบาลี และบทแห่งธรรมคานั้ๆ^{๗๒} การสอนที่สร้างความตระหนักให้แก่ผู้เป็นภิกษุในพระ
ธรรมวินัยเป็นอีกลักษณะหนึ่งที่ครูบาภิชัยขาวปีได้สอน โดยยึดเอาหลักธรรมของพระพุทธเจ้าเป็น
ใหญ่

ทั้งนี้ สถานภาพและอุดมการณ์ที่ได้รับการสืบทอดจากครูบาศรีวิชัย ได้มีอิทธิพลต่อคติ
ธรรมคำสอนของครูบาภิชัยขาวปีส่งผลทำให้กลุ่มมวชนมีความศรัทธาเชื่อมั่นต่อครูบาภิชัยขาวปี
การยึดอุดมการณ์โดยการอ้างการสืบทอดพุทธจารีตล้านนาแบบดั้งเดิม ได้เป็นแรงผลักดันให้ครูบาภิชัย
ขาวปีทำประโยชน์ให้กับพระพุทธศาสนาและสังคม และในอีกมุมหนึ่งคือกลุ่มชนที่ยังรับอำนาจการ
เปลี่ยนแปลงจากทางรัฐบาลกลาง(สยาม)ไม่ได้ จึงเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งในขบวนการเคลื่อนไหวของครู
บาภิชัยขาวปีผ่านการสร้างศาสนสถานและงานสาธารณประโยชน์เพื่อแสดงตัวตนโดยใช้พื้นที่ทาง
ศาสนาเป็นตัวขับเคลื่อน กอปรกับครูบาศรีวิชัยผู้เป็นอาจารย์ได้ถูกอิทธิฤทธิ์ข้อหาต่างๆ ทั้งสองได้ถูก
เพ่งเล็งว่าเป็นการเคลื่อนไหวทางพระพุทธศาสนาที่แอบแฝงอุดมการณ์ที่ต่อต้านการปกครอง แต่ทว่า
ความเป็นจริงแล้วครูบาภิชัยขาวปีได้เดินตามอุดมการณ์โดยยึดหลักจารีตสงฆ์ในล้านนาแบบดั้งเดิม
ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา จึงทำให้เป็นที่พึงกับมวชนและหลังจากที่ครูบาศรีวิชัยได้มรณภาพลง
ได้มีการถ่ายทอดโอนความศรัทธาไปยังครูบาภิชัยขาวปีผู้ที่ยึดอุดมการณ์ คติธรรม คำสอนจากครู
บาศรีวิชัย จึงทำให้ชนชาติพันธุ์ในล้านนาต่างๆ ให้ความศรัทธาและเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของ
ขบวนการครูบาภิชัยขาวปี ในฐานะตนบุญรูปที่สองต่อจากครูบาศรีวิชัยและผู้สืบทอด “ลัทธิพระ
ศรีวิไชย”^{๗๓} จนกระทั่งครูบาภิชัยขาวปีมรณภาพลงอุดมการณ์วัตรปฏิบัติยังมีการสืบทอดรูปแบบมา
จนถึงปัจจุบัน

^{๗๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๒-๑๔.

^{๗๒} สมเด็จพระวันรัตน์ (แดง สีลวฑฒนมหาเถร), **ศีลของพระและสมณะวิสัย** แปลจากพระปาฏิโมกข์,
(กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ม.ป.ป.), หน้า ๖๒.

^{๗๓} พระปลัดเชียวชาญ สุวิชาโน, **๔๒ พรรษาได้ร่มกาสาวพัสตร์ครูบาเจ้าศรีวิชัย**, หน้า ๑๐๙.

๒.๔.๒ ความศรัทธาของกลุ่มชาวเขา

การสร้างศรัทธาของครูบาอภิชัยชาวปีต่อกลุ่มชาวเขาหรือ ที่รู้จักกันคือ “กะเหรี่ยง” พัฒนาการแรกเริ่มของศรัทธาของชาวกะเหรี่ยงที่ต่อครูบาอภิชัยชาวปีนั้น อาจเกิดจากอุดมการณ์ของครูบาอภิชัยชาวปีที่ไปสอดรับเข้ากับคติความเชื่อดั้งเดิมของกะเหรี่ยง ดังงานวิจัยของขวัญชีวัน ศรีสวัสดิ์^{๗๔} ได้พูดถึงปัจจัยภายในของอุดมการณ์ของกะเหรี่ยง ซึ่งถูกสร้างขึ้นมาจากพื้นฐานทางประวัติศาสตร์ สิ่งแวดล้อมและประสบการณ์ของกะเหรี่ยงที่ถูกถ่ายทอดและผลิตซ้ำจากรุ่นหนึ่งไปสู่รุ่นหนึ่งโดยผ่านพิธีกรรมและการปฏิบัติต่างๆ ในชีวิตประจำวัน อุดมการณ์ดังกล่าวได้เข้ากับอุดมการณ์ของครูบาชาวปีที่แสดงออกมาในกิจกรรมต่างๆ ที่สำคัญได้แก่การสร้างพระธาตุ วัฒนาอาราม สาธารณูปโภคต่างๆ การปฏิบัติตัวเคร่งครัดโดยการถือศีล กินเจ และนั่งสมาธิ กิจกรรมดังกล่าวนี้เป็นความเชื่อดั้งเดิมทั่วไปของกะเหรี่ยงอยู่แล้วยังมีนัยยะหมายถึง การสร้างอุดมสมบูรณ์ให้แก่พืชพันธุ์ธัญญาหาร ความอยู่ดีกินดีมีความสุขให้แก่ผู้ที่มีความศรัทธาเชื่อถือ การเข้ากันได้ของอุดมการณ์กะเหรี่ยงและครูบา ในรายละเอียดยังหมายถึงการที่กะเหรี่ยงรับเอา ครูบาเข้าไปอยู่ในฐานะเจ้าหรือผีใหญ่ ดังที่กะเหรี่ยงเรียกครูบาว่า “กระแฉ่วย” ซึ่งหมายถึง ผู้วิเศษที่มีอำนาจเหนือธรรมชาตินุ่งผ้าขาว^{๗๕} ในลักษณะของที่พึ่งทางจิตวิญญาณหรือผู้วิเศษสามารถบันดาลสิ่งได้ แม้กระทั่งกะเหรี่ยงไปขอฝนเพื่อทำการเกษตรจากครูบา เป็นเหตุการณ์ที่สะท้อนให้เห็นความศักดิ์สิทธิ์ความวิเศษที่กะเหรี่ยงมอบให้กับครูบาอภิชัยชาวปี ในอุดมคติทางศาสนาของกะเหรี่ยงทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการปฏิบัติทางอุดมการณ์ดั้งเดิม ได้มีการผสมผสานแนวคิดของครูบาอภิชัยชาวปีไปด้วย จึงทำให้เกิดความศรัทธาที่มีครูบาอภิชัยชาวปี ซึ่งสังเกตได้จากในตอนที่ครูบาศรีวิชัยกำลังสร้างทางขึ้นดอยสุเทพ ท่านได้พากะเหรี่ยงมากกว่า ๕๐๐ คนขึ้นไปช่วยครูบาส่งทางขึ้นดอยสุเทพ^{๗๖}

วิธีการสร้างศรัทธาประการหนึ่ง คือครูบาอภิชัยชาวปีได้แสดงถึงความเคารพในอุดมการณ์ดั้งเดิมของกะเหรี่ยง คือการส่งเสริมการดำรงเอกลักษณ์ของตนเอง โดยกล่าวย้าว่า กะเหรี่ยงต้องเป็นกะเหรี่ยง ต้องคงพิธีมัตมือเอาไว้ คนที่ไม่มีด้ายพันข้อมืออยู่ไม่ใช่กะเหรี่ยง กะเหรี่ยงไม่ควรแต่งตัวแบบคนเมือง ควรแต่งตัวแบบกะเหรี่ยง ผู้ชายกะเหรี่ยงที่ไว้ผมยาว และเกล้าผมแบบดั้งเดิมเท่านั้น ที่พระอินทร์จะมองเห็นและจะให้พร จากการกล่าวย้าของครูบาอภิชัยชาวปีสะท้อนให้เห็นการที่ต้องการปลูกจิตสำนึกรักในชาติพันธุ์ของตน และยังมีการส่งเสริม นำความเชื่อ

^{๗๔} ขวัญชีวัน ศรีสวัสดิ์, “ขบวนการครูบาชาวปีกับกะเหรี่ยงโปว์ในภาคเหนือของประเทศไทย”, หน้า ๑๘.

^{๗๕} โสภา ชานะมูล, *ครูบาศรีวิชัย ตำนานแห่งล้านนา (๒๔๒๑-๒๔๘๑)*, หน้า ๔๕.

^{๗๖} จรัส โฆษณานันท์, *ตามรอยพระครูบาเจ้าศรีวิชัยและพระครูบาชาวปี นักบุญแห่งล้านนา*, หน้า ๑๕๗.

พื้นฐาน อาทิ การเลี้ยงผีของกะเหรี่ยงเข้ามาสะท้อนความเป็นตัวตนของกะเหรี่ยง นอกจากอุดมการณ์ทางความเชื่อดังกล่าวครุบาอภิชัยชาวปียังต่อยอดอุดมการณ์การดำรงเอกลักษณ์ของตัวเองส่งเสริมให้มีการอนุรักษ์โดยการแสดงออกไม่เปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตดั้งเดิม คือ ไม่ยอมปลูกพืชเศรษฐกิจ เช่น กาแฟ กะหล่ำปลี ฯลฯ^{๗๗} เน้นการปลูกข้าวและสิ่งจำเป็นต่อการดำรงชีวิต ทำให้ยากต่อการรับเอาอุดมการณ์ใหม่ที่มีลักษณะเป็นเหตุเป็นผล จากลักษณะดังกล่าวจะเห็นถึงการส่งเสริมเพื่อความพออยู่พอกิน การอิงอาศัยซึ่งกันและกันระหว่างคนกับป่าไม้ของกะเหรี่ยง ซึ่งสอดคล้องกับอุดมการณ์ของครุบาอภิชัยชาวปี ที่เสมือนเป็นผู้นำจิตวิญญาณที่เข้าใจสภาพความเป็นอยู่ของกะเหรี่ยงจึงทำให้เกิดขบวนการความศรัทธา โดยเฉพาะกะเหรี่ยงโปว์

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมการรวมอำนาจการปกครองในล้านนาเข้าสู่ส่วนกลาง การก้าวไปสู่ความทันสมัยเป็นปัจจัยหนึ่งทำให้กะเหรี่ยงหันมานับถือครุบาอภิชัยชาวปีมากขึ้น โดยสภาพทางสังคมมีการเปลี่ยนแปลงจากในเมืองสู่ชนบท อุดมการณ์จากส่วนกลางได้มีการครอบงำทั้งเขตเมืองและชนบท การเปลี่ยนแปลงเริ่มเข้าสู่หมู่บ้านที่อยู่ห่างไกลมากขึ้น จากการเข้าไปของเจ้าหน้าที่ของรัฐ เช่น ป่าไม้ ประชาสงเคราะห์ และนโยบายต่างๆ ทำให้อิสรภาพที่มีได้ถูกสังคมบีบและการเข้ามาแทรกแซง ช่วงเวลาดังกล่าวกะเหรี่ยงได้อพยพออกมายุ่กับครุบาอภิชัยชาวปีมากขึ้น ทั้งนี้การเปลี่ยนแปลงทางสังคม เป็นปัจจัยที่เร่งเร้าให้กะเหรี่ยงนับถือครุบาอภิชัยมากขึ้น

จะเห็นได้ว่าการที่ความศรัทธาของกะเหรี่ยงแสดงออกด้วยการให้การนับถือครุบาอภิชัยชาวปีและติดตามมากขึ้นนั้น เป็นเพราะว่าครุบาอภิชัยชาวปีได้เจริญรอยตามวิถีของครุบาศรีวิชัย ลักษณะของครุบาศรีวิชัยมีความสอดคล้องกับความเชื่อของชนเผ่ากะเหรี่ยง แม้จะไม่ปรากฏหลักฐานโดยตรงเกี่ยวกับคำสอนหรือวัตรปฏิบัติของครุบาศรีวิชัยที่ทำให้กะเหรี่ยงนับถือ แต่ก็อาศัยข้อมูลทางอ้อมคือ การถ่ายทอดขบวนการความเชื่อดังกล่าวนี้นี้มาถึงตัวของลูกศิษย์คือพระครุบาอภิชัยชาวปี ได้กลายเป็นผู้นำคนสำคัญของชาวกะเหรี่ยงเผ่าโปว์และสกอร์^{๗๘} ซึ่งหลังจากที่ครุบาศรีวิชัยได้มรณภาพลง กะเหรี่ยงเดิมที่ติดตามครุบา ศรีวิชัยเหล่านี้ได้หันมาติดตามครุบาอภิชัยชาวปี และแสดงการเข้าร่วมกิจกรรมอย่างขยันขันแข็ง ในการก่อสร้างหรือบูรณะฟื้นฟู สิ่งก่อสร้างทางพุทธศาสนา การเดินทางมากันทั้งหมู่บ้านเพื่อไปแสดงความเคารพต่อครุบาอภิชัยชาวปีโดยใช้การเดินทางอย่างน้อย ๗ วัน และกระทั้งมีการโยกย้ายครอบครัวไปตั้งหลักแหล่งใหม่อยู่กับครุบาอภิชัยชาวปี

^{๗๗} ขวัญชีวัน ศรีสวัสดิ์, “ขบวนการครุบาชาวปีกับกะเหรี่ยงโปว์ในภาคเหนือของประเทศไทย”, หน้า ๑๗.

^{๗๘} โสภา ชานะมูล, ครุบาศรีวิชัย ตบบุญแห่งล้านนา (๒๕๒๑-๒๕๔๑), หน้า ๔๔.

ซึ่งเห็นได้จากชาวกะเหรี่ยงบ้านผาหนาม ได้ย้ายจากหมู่บ้านเดิมในอำเภอต่างๆ อาทิ ฮอด อัมกอย จอมทอง แม่สะเรียง ฯลฯ อพยพตามครอบครัวมาตั้งถิ่นที่วัดพระพุทธรูปผาหนาม^{๗๙}

ทั้งนี้ จากกระบวนการสร้างความศรัทธาของครอบครัวชาวปื ทำให้สามารถเห็นพัฒนาการของการเกิดความศรัทธาของกะเหรี่ยง ด้วยปัจจัยทางด้านอุดมการณ์ที่มีความสอดคล้องต่อการมองครอบครัวชาวปืในมิติของผู้วิเศษของกะเหรี่ยง ปัจจัยทางสังคมยุคการเปลี่ยนแปลงได้บีบและเป็นสิ่งเร้าให้กะเหรี่ยงหาที่พึ่งและอพยพมาหาครอบครัวชาวปื การสืบทอดอุดมการณ์จากครอบครัววิชัย จึงเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างความศรัทธาของครอบครัวชาวปืโดยการอิงอาศัยกันและระหว่างครอบครัวชาวปืกับกะเหรี่ยง มีอุดมการณ์เป็นตัวเชื่อมโยงมาหาความศรัทธาการถ่ายทอดความศรัทธาเชื่อมโยงจากรุ่นสู่รุ่น จะสังเกตได้จากที่ครอบครัวชาวปืมรณภาพไปแล้วกะเหรี่ยงรุ่นหลังยังสืบทอดความศรัทธาและการปฏิบัติที่มีครอบครัวชาวปืมาจวบจนถึงปัจจุบัน

^{๗๙} “ลัทธิบูชาครูบาและศรัทธากะเหรี่ยง”, บอกข่าว เล่าเรื่อง สำนักบัณฑิตอาสา, ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๓ (กันยายน-ธันวาคม ๒๕๕๕) : ๒.